

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 53.

Onsdagen den 2 maj.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 25 nästlidna april förda protokollen.

§ 2.

Herr statsrådet *Hans Ericson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 303, angående täckande av överbetalning å reservationsanslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel för år 1916.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 3.

Herr statsrådet *Carleson* överlämnade
dels Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 302, angående viss ändring i villkoren för överlåtande till staden Falkenberg av Falkenbergs tullbro;

nr 304, angående anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp;

nr 308, angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner;

nr 307, angående beredande av lokal för den föreslagna byggnadsstyrelsen m. m.;

nr 309, angående förvärvande för statsverkets räkning av fastigheter nr 13 och 14 i kvarteret Norrtälje i Stockholm;

nr 311, angående tilläggspension åt fullmäktigen i riksbanken, filosofie doktorn Sixten Gabriel von Friesen;

nr 312, angående uppskov med slutförande av undersökningsarbeten i Kiirunavaara och Gellivare malmberg;

nr 313, med förslag till förordning om visst undantag från tillämpningen av stadgandet i 13 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin m. m.;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 53.

nr 314, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smeden Per Viktor Sjögren från Ledbergs socken m. fl.; och

nr 315, angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor;

dels ock Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 310, med tillkännagivande att framställning angående beviljande av medel såsom bidrag till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i norra Atlanten m. m. icke kommer att föreläggas riksdagen.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades på begäran.

§ 4.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 299, angående främjande av manskapsrekryteringen vid armén; och

nr 295, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid marinen tillhörande undervisningsanstalter samt navigationsskolorna; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 294, angående pension åt fortifikationsarbetaren Carl August Bäckman.

Vid remiss av
propositionen
nr 296.

Vid föredragning härpå av propositionen, nr 296, angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m. begärdes ordet av

Herr Tengdahl, som yttrade: Herr talman! På grund av § 7 i byggnadsstadgan för rikets städer, som ålägger byggnadsnämnderna såsom allmän skyldighet att hålla ögonen på vad som inverkar på städernas utseende, har Stockholms stads byggnadsnämnd uppdragit åt sin stadsarkitekt att avge ett utlåtande med anledning av den s. k. flottstationsfrågan.

Då denne tjänsteman på ett synnerligen framstående sätt i detta utlåtande givit uttryck åt tankar, som i det allra väsentligaste sammanfalla med vad jag själv känner i denna fråga, skall jag i stället för att söka yttra något snarlikt be att få uppläsa vissa delar av detta yttrande, med förklaring att jag gör det till mitt eget.

Han refererar här, hurusom »i stort området kan sägas vara disponerat på det sätt, att de större varvsanordningarna och de grövre, mera bullrande och rökalkstrande verkstäderna förlagts till Beckholmen och det yttre Djurgårdsområdet, smärre verkstäder för elektrisk drift till det inre Djurgårdsområdet och förråd, kaserner och administrationsbyggnader till Skepps- och Kastellholmarna. Någon sträng åtskillnad i dessa avseenden kan emellertid icke påvisas och lärar än mindre i framtiden kunna upprätthållas».

Och nu kommer jag till hans kritik:

»En blick på kartan ger vid handen», säger han, »att de områden, som inbegripas i förslaget, tillhöra stadens centralast belägna och mest framträdande partier. Liggande omedelbart invid inloppet från Saltsjön, till stor del omflutna av vida vatten, synliga från och nära anslutna till stadens hjärtpunkt, äro dessa områden oskiljaktigt förenade med stadens hela liv och väsen och kunna icke utan obotlig skada för stadens fria, organiska växt och för den säregna skönhet hos dessa väsentliga stadspartier omdanas efter andra syften än stadens egna eller sådana, som stå i samklang med deras naturliga betingelser. Vad staden äger eller borde äga i dessa öar och Djurgårdsstränder har aldrig fått komma till sin fulla rätt, enär stora delar därav såsom tillhörande staten sedan gammalt varit undandragna stadens inflytande. Så länge staten icke haft anledning att i alltför stor utsträckning för sina ändamål utnyttja marken och vattnen däromkring, hava områdena emellertid i stort kunnat behålla sin naturliga prägel, och det får måhända till och med betraktas som en lycka, att staden icke under tider av ringa förståelse för naturliga skönhetsvärden haft möjlighet att falla för frestelsen att efter dessa tiders smak låta hyreshusen schablonmässigt växa ut över områden, som nu i viss mån kommit att behålla sin jungfruliga karaktär.

Att ansatser i denna riktning icke saknats beträffande de delar av områdena, som tillhöra staden, kan man finna av den stadsplan, som finnes fastställd för den staden tillhöriga del av Djurgårdsområdet, den s. k. Djurgårdsstaden, som nu skulle införlivas med flottstationen. Lyckligtvis har något bebyggande efter denna stadsplan aldrig kommit till stånd, varför ännu finnes tid att rätta de begångna misstagen. Även från statens sida har tidigare kunnat konstateras en liknande brist på förståelse för betingelserna hos de delar av områdena, som befinna sig i dess ägo. Jag syftar härvid på de utredningar, som vid flera tillfällen gjorts angående eventuellt bebyggande av Skepps- och Kastellholmarna, och som stått i samband med planer på försäljning av dessa holmar. Det måste betraktas såsom en synnerligen stor nåd, en nåd utan all förskyllan eller värdighet, att huvudstaden ända hitintills undgått det dråpslag mot några av dess högsta skönhetsvärden, som ett förverkligande av dessa planer skulle inneburit. Nu måttas ånyo ett sådant slag mot dessa dyrbarheter, och faran synes i själva verket mer överhängande än någonsin. Förklaringen därtill är, att staden blivit ställd inför ett sannskyldigt Scylla och Karybdis — Stockholmsförslaget och Kaknäsförslaget. I andra rummet bland de fem av kommittén ifrågasatta förslagen till plats för flottstation kommer nämligen Kaknäsförslaget, genom vars antagande staden för alltid skulle gå förlustig möjligheten att för sitt behov förvärva detta nu av staten ägda område, under det att ett antagande av Stockholmsförslaget enligt det föreliggande avtalet skulle bringa detta högeligen värdefulla område i stadens ägo. Det synes vara en enstämmig uppfattning bland handels- och sjöfartens representer, att en hamn vid Kaknäs är av vital betydelse för stadens

Vid remiss af
propositionen
nr 296.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

utveckling i dessa avseenden, vilket däremot icke med fog kan sägas om de hamnområden, som ingå i Stockholmsförslaget, och det må därför icke förvåna, om de myndigheter och enskilda, vilka äro besjälade av denna tanke, begärligt gripa tillfället att förverkliga en länge närd förhoppning, även om det måste ske med offrande av andra, med stadens materiella utveckling mer avlägset förbundna värden. För byggnadsnämnden däremot, som har att bevaka stadens eller det allmännas intressen även ur andra synpunkter än de rent ekonomiska, torde det vara en bjudande plikt att påvisa betydelsen av dessa andra värden, helst de endast i ringa mån kommit till synes i kommitténs betänkande.

Till försvar för det ringa beaktande kommittén skänkt de värden jag här äsyftat kan den med fog hänvisa till begränsningen av sitt uppdrag sådant det angives i Kungl. Maj:ts brev den 14 juni 1916, vari begäres en »allsidig, ur militär, sjöfartsteknisk och ekonomisk synpunkt sakkunnig utredning». Kommittén har också noga begränsat sina undersökningar till de sålunda angivna synpunkterna, något som tydligt framgår av ingressen till det slutliga förslaget, där det heter, att utredningen givit vid handen »att flottstationen bör vara förlagd innanför Vaxholms fästning, samt att varken militära eller sjöfartstekniska synpunkter utpeka den ena eller andra platsen därstädes såsom den för en stationsanläggning avgjort lämpligaste. Samtliga de av kommittén undersökta stationsförslagen hava vidare ur varvsteknisk synpunkt visat sig vara fullt tillfredsställande och så pass likvärdiga, att intetdera förslaget ur denna synpunkt kan givas ett bestämt företräde framför de övriga. Under sådant förhållande har kommittén kommit till den uppfattningen, att de ekonomiska synpunkterna böra vara utslagsgivande i fråga om valet av plats för flottstationen i Stockholms-skärgård.» Då nu den ekonomiska utredningen anvisat Stockholmsförslaget såsom det billigaste om än med ringa företräde framför andra, har kommittén stannat vid detta.

Det synes dock, som om även andra värden än de militära, sjöfartstekniska och ekonomiska borde tagas i betraktande vid frågans slutliga avgörande. I varje fall måste dessa andra synpunkter med skärpa framhållas från stadens sida, om icke den ekonomiska skall bliva ensam utslagsgivande.

Som en naturlig förmedlare mellan stadens kompakta husmassor och Djurgårdens ofantliga naturpark, mellan det koncentrerade arbetslivet och den lantliga idyllen sänker sig västra Djurgårdsstranden krönt av Skansens höjdplatå ned mot vattnet. Här finner man ännu denna blandning av stad och land, av förfinad kultur och primitiv efterbildning, av gammalt och nytt sammansmält av en aldrig helt brusten tradition, som tillsammans präglar denna egendomliga, för varje stockholmare välkända Djurgårdskaraktär. Hit söker sig nöjeslivet naturligt och instinktivt i alla former. Ingen plats i Stockholms omgivningar äger tillnärmelsevis samma förutsättningar att fylla behovet av förströelse och vila i en vacker och egendomlig natur med anblicken av staden helt nära men fjär-

mad av vattenspegeln. Hit söka sig muséer och konstsamlingar; landets, kanske världens största kulturhistoriska museum möter vid själva ingången och pressar sig ända in till muren, som omger flottans gamla område. Det kan icke råda minsta tvivel om, vem som här har hemortsrätt, konstsamlingarna i det nya huset framför muren eller verkstäderna i de gamla skjulen bakom densamma. Kommittén åberopar flottstationens 200-åriga tillvaro på Djurgården och riktar en förebräelse mot museet, som icke bättre valt sin plats med hänsyn till sin säkerhet. Ingen, som har den ringaste känsla för Djurgårdens naturliga förutsättningar, skall dock tveka att utpeka flottstationen såsom inkräktaren. Låt vara att brottet är 200 år gammalt, så är det dock ej preskriberat. Tvärtom kräver nutiden långt strängare än gamla tider respekt för skönhetsvärden av det slag det här gäller. Ju mer staden närmat sig från landssidan, ju flera dess invånare blivit, desto starkare har detta krav framträtt. Längre nog har huvudstaden nödgats avstå från sin naturliga rätt att på ett mot dess värde svarande sätt ordna de mot staden vettande stränderna av Djurgården. Man har nöjt sig med det gamla i den säkra förhoppning, att naturen förr eller senare måste taga ut sin rätt och befria stranden ur den 200-åriga fångenskapen bakom muren. Västra Djurgårdsstranden har alltså varit framtidens och de stora obegagnade möjligheternas område, för vilket endast det bästa kunnat vara gott nog. Skall nu muren för all framtid sträckas ut till nya områden och avskilja hela stranden fram till den sedan gammalt på all skönhet spolierade Beckholmen, bildande bakom sig ett bälte av verkstäder, av skjul och bråte, då begås därmed en försyndelse mot naturen, som kostar staden oersättliga skönhets- och kulturvärden.

Vad staden förlorar genom Djurgårdsstrandens skövlande kan icke döljas av muren, som är avsedd att framdragas längs den nya, fasta förbindelsen mellan Djurgården och Skeppsholmen. Hela denna nya förbindelseled är en topografisk absurditet. Skepps- och Kastellholmarna äro utlöpare från fastlandet eller från den forna Blasieholmen; så te de sig från staden och såsom sådana möta de anblicken från sjön, oändligt behagfullt förtonande stadens husmassor för att med den karakteristiska skärgårdsklippan sätta gränsten mot Djurgårdslandet på andra sidan fjärden. Den nuvarande Skeppsholmsbron, som är avsedd att borttagas, förbinder på ett naturligt sätt holmarna med staden, dit de höra, och kan på intet vis ersättas av den nya vägbanken mellan Skeppsholmen och Djurgården. Denna nya utfyllning kommer dessutom att helt förändra utsikten icke blott från Strandvägen, utan även från Nybrohamnen och alla dess gatumynningar, i det att den förvandlar den breda Ladugårdslandsviken till en kanal, en fortsättning av Djurgårdsbrunnsviken, men utan dess vackra naturliga stränder. Att på detta sätt avskära Nybroviken och vattnet närmast utanför från dess viktigaste förbindelse med öppna sjön kan för övrigt icke annat än medföra högst betänkliga konsekvenser ifråga om vattnets beskaffenhet. I varje fall torde staden böra räkna med en

*Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)*

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

genomgripande och synnerligen dyrbar omläggning av kloaksystemet i samband med en sådan förändring. Det sannolika är väl, att Nybrovikens igenläggande därigenom beseglas, och att staden alltså förlorar ännu ett drag i sin karakteristiska prägel.

Den förlust staden lider genom att för alltid berövas möjligheten att efter sina önskemål ordna västra Djurgårdsstranden är stor och oersättlig, men än mer beklämmande är tanken på det öde, som väntar Skeppsholmen och Kastellholmen. Det är sant och värt allt erkännande, att det nu framlagda förslaget gått skonsamt — för min egen del vill jag säga, skulle jag här velat se ett: jämförelsevis (tillägg av talaren) — fram över dessa holmar. Kommittén yttrar härom: »För Stockholms stad torde det äga en ej oväsentlig betydelse, att Skepps- och Kastellholmarnas nuvarande karaktär med deras kuperade terräng och omfattande planteringar såvitt möjligt bibehålles oförändrad. Såsom tidigare framhållits, har denna synpunkt av kommittén beaktats, och genom det nu framlagda förslaget, som lämnar holmarnas utseende i det närmaste oberört, kommer deras insats i stadsbilden att för framtiden bevaras vida bättre, än om de efter en förflyttning av flottstationen skulle helt eller delvis upplåtas till bebyggande.»

Men vem svarar för framtiden, och vad ligger i uttrycket »så vitt möjligt»? Kommittén har icke kunnat ställa några garantier och staten lär icke vara villig att pålägga sig något servitut, som skulle hämma den fria utvecklingen av en så viktig anläggning som flottans huvudstation. Är det icke snarare troligt, att denna utveckling mycket snart skall kräva ett uppgivande av alla de hänsyn, som kommittén av pietet eller kanske snarare av opportunitets-skäl låtit komma till synes? Påbyggande av gamla tyghuset på Skeppsholmen med ytterligare en våning utöver vad som redan skett innebär i och för sig ett betänkligt förvanskande av holmens gamla prägel och varslar icke gott för framtiden.

Man häpnar vid jämförelsen mellan arealerna för de fem ifrågasatta platserna för flottstationen. Under det Stockholmsförslaget utvisar en areal av 483,000 kvm., variera de övriga förslagen mellan 1,647,000 kvm. för Kaknäsförslaget och 3,300,000 kvm. för Torsbyfjärdsförslaget. Förklaringen till den oerhörda skillnaden i beräknat markbehov mellan Stockholmsförslaget och de övriga torde i någon mån ligga däri, att arbetarebostadsfrågan helt och hållet utrangerats ur Stockholmsförslaget, i det att den tänkts kunna lösas genom de hyresmöjligheter, som stadens omedelbara närhet bereder. Att dessa möjligheter för närvarande och för en oberäknelig framtid äro mycket små, därmed synes kommittén icke räknat. För Stockholms stad kan denna fråga emellertid icke vara likgiltig, och den borde ej heller vara så för staten. Allt mer börjar det kravet ställas på industrien, att den på tillfredsställande sätt själv sörjer för sin arbetarebostadsfråga. Det synes rimligt, att staten i detta avseende föregår med gott exempel, då den uppträder såsom arbetsgivare under former, som i övrigt liknar det privata industriföretagets.

Vid remiss af
propositionen
nr 296.
(Forts.)

Den stora skillnaden i areal mellan de olika förslagen kan dock icke helt vara beroende av denna fråga, den måste också innebära en betydande skillnad ifråga om utvecklingsmöjligheter. Om sådana arealer ansetts behövligen för andra platser, vem vågar då påstå, att en högst väsentlig del av Stockholmsförslagets knappa område för all framtid skulle lämnas oanvänt eller endast utnyttjas i en utsträckning, som kan vara förenligt med estetiska krav? Måste man icke snarare hålla för sannolikt, att hela området, icke blott Djurgårdsstranden utan även holmarna, inom en snar framtid skall förete bilden av en ofantlig, intensivt utnyttjad industriell anläggning med spolierande av allt, som därigenom funnits av estetiskt värde?

Och dock ligger det onekligen en viss sanning i kommitténs ovan anförda yttrande. Skulle valet stå mellan de två alternativ, som för kommittén syntts vara de enda tänkbara, nämligen holmarnas användande för flottans behov och deras bebyggande för andra ändamål utan hänsyn till annat än deras omsättande i kontant valuta, ja, då måste man i sanning ställa sig tveksam.

Inför dessa två möjligheter kan man dock icke rimligtvis stanna. Respekten för de två kontrahenterna svenska staten och Stockholms stad bjuder ovillkorligen, att man visar från sig tanken på ett sådant köpsläende. Staten kan icke utan att skada sitt eget intresse och anseende prisgiva landets huvudstad genom att skövla dess förnämsta naturliga skönhetsvärden för slem vinning. Stockholms stad skattar säkerligen icke dessa värden så lågt, att den icke gärna ikläder sig stora ekonomiska offer, om det gäller att bevara dem från förintelse. Det måste finnas en utväg att tillgodose det i grund och botten gemensamma intresset, och för en sådan överenskommelse får Kaknäsförslaget icke stå hindrande i vägen. Även huvudstadens materiella blomstring är ett statintresse av hög rang, och staten kan därför icke utan egen skada undandraga Stockholms stad, vad den oundgängligen behöver för sin ekonomiska utveckling. Kommittén har själv värdesatt de olika förslagen och funnit dem jämnogoda i alla avseenden utom de ekonomiska, och även därvidlag ger vågskålen endast ett obetydligt utslag till Stockholmsförslagets förmån, under det att Kaknäsförslaget funnits tillhöra de dyrare. Kunde det icke under sådana förhållanden vara skäl att underkasta några av de andra förslagen en förnyad omprövning, på samma gång som en utredning företoges angående möjligheterna för en överenskommelse, grundad icke på offerande från stadens sida av dyrbara skönhets- och trevnadsvärden för uppnående av ett eftersträvat hamnområde, icke heller på ett ringaktande från statens sida av dessa värden eller på ett utnyttjande till yttersta gränsen av en förmånlig situation, utan på en grundlig utredning av de ifrågavarande områdenas lämpligaste användning och ordnande och av möjligheterna att realisera en fullgod lösning utan oöverkomliga uppoffringar från den ena eller andra parten? De utredningar i dessa avseenden som föreligga äro icke tillfredsställande och motsvara icke nutidens fordrin-

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

gar. Att finna den lämpliga formen för en ny utredning, sådan jag här antytt, torde icke bliva svårt, och de bästa tillgängliga krafter kunna härför med säkerhet påräknas.»

Så långt stadsarkitekten. Jag instämmer i vad jag nu tagit mig friheten belasta kammarens protokoll med. Jag hoppas, att detta inlägg skall medföra någon liten nytta, och hemställer till statsutskottet, att utskottet ville vara vänligt beakta detsamma liksom ock den protestresolution, som avgavs av en mängd intresserade stockholmare vid ett nyligen hållet möte i Auditorium.

Jag har svårt att föreställa mig, att regeringen icke skulle vilja unna oss att andas litet. Det kan icke vara så halsbrytande, att riksdagen skall behöva fatta beslut i denna viktiga fråga på grund av en tjock lunta som framlägges den 30 april, under det riksdagen lagenligt skulle avslutas den 15 maj. Och detta är icke den enda luntan på 350 å 400 sidor, ty med den sedvanliga omöjligheten för herrar jurister att skriva koncentrerat ramlar det massor av digra utlåtanden på våra pulpeter. Jag ber därför herr statsrådet taga i övervägande möjligheten av att denna fråga får anstå något år, tills man hinner, som jag sade, att andas litet i häpenheten över det oerhörda brott mot Stockholms skönhet, som Kungl. Maj:t föreslår oss att här begå eller åtminstone påbörja.

Vidare anförde

Herr Lindhagen: Jag visste icke, att detta ärende skulle förekomma i dag, men då det verkligen står på föredragningslistan, anser jag mig uppfordrad att begära ordet för att vid ärendets remitterande få avge ett förtvivlans skri över det, som här föreslagits. Man skall icke använda starka uttryck, men det gör man i alla fall i politiken ofta och någonting, som då ej sällan användes, är ordet skandal. Det, som nu här föreligger, är icke ens skandal utan mycket mera på alla sätt och på alla kanter. Det är ett slags svallvåg från världskriget, som kommit hit fram till oss och lagt sin hunnergärning på våra belgade marker. Vad betyder detta? Jag måste här uppträda som patriot både för mitt land och för Stockholms stad. Stockholm är symbolen för oss själva och vår natur. När man kommer in till staden från skärgården, ser man bilden av vatten, holmar och skär förtona sig i en rik omväxling. Nu skall man riva Skeppsholmens vackra silhuett och lägga en brutal industriell bank in mot utsikten över Nybroviken — och allt detta av militära skäl. Man skall vandalisera själva hjärtat av stadens naturskönhet, kring vilket koncentrerar sig allt vad staden har vackert och härligt. Det skall förvandlas till ett industrietablisement med de ovissaste utsikter, och de halva löften om någon skonsamhet, som här framföras äro ej alls att lita på, ty vi veta, att militarismen är omätlig och när den lägger sin brutala hand på det mänskliga, blir det ödemarker efteråt.

Vidare, om jag skall inlåta mig på att tala om den militära synpunkten, är ju själva utgångspunkten för det hela, att man tror, att det framdeles skall komma att bli krig och att även vi skola even-

tuellet invecklas i krig. Jag vill då fråga, vad det är för fasoner att mitt i staden, där man har de förnämsta byggnader, där befolkningen bor som tätast, och där man har landets främsta konstskatter samlade, att dit förlägga ett militäretablissemment, där flygvapnen ha en särskild uppgift att nedkasta sina bomber på måfå i etablissemmentet, eller i omgivningarna. En gång förut har jag anhängit, att militärerna måtte förlägga sina fästningar och liknande inrättningar på en obefolkad landsbygd och icke besvara oss i städerna med sådana perspektiv, som det här är fråga om.

*Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)*

Nu kommer jag till en annan sak, som jag tycker borde vara avgörande för litet var, var man än befinner sig. Är detta den rätta tidpunkten att besluta för det första en utvidgad flottstation och vidare, att den skall ligga just här? Vad är det för brådska med att nu utvidga en sådan anordning, då världskriget börjar att, säga vad man vill, nalkas sin avslutning och då även faran för oss att indragas i kriget minskas för varje månad, som går. I alla händelser är det klart, att den flottstation, som här skall byggas, icke kommer till stånd, så att den kan tjäna vårt försvar, förrän världskriget är avslutat och det blivande fredsslutet är ett fullbordat faktum. Vad veta vi om fredsslutets innebörd? Möjligen blir hela militarismen avskaffad. Vad gör man då med en flottstation på detta ställe? Under alla förhållanden har man anledning antaga, att de militära fordringarna bli väsentligt reducerade, och att den militära tekniken också talar ett annat språk än nu. Under alla dessa förhållanden vill Kungl. Maj:t locka svenska folket att här på en alldeles inopportun tidpunkt binda oss vid de mest brutala och säkerligen otidsenliga anordningar. Jag upprepar, att detta är bara ett utslag av världskrigets hungerströvtåg in på helgade marker, och ber redan nu att få med den allra mest livliga indignation yrka avslag på detta förslag.

Herr B y s t r ö m: Herr talman! Även jag vill uttala min mening i fråga om den i propositionen föreslagna platsen för flottstationen.

Såsom vi alla veta, skulle flottstationen enligt förslaget ju komma att ligga nästan mitt inne i Stockholms stad. En stor del av Stockholms innevånare ha emellertid givit uttryck åt den meningen, att de icke vilja ha flottstationen på denna plats. Jag tycker mig också av de yttranden, som äro återgivna i propositionen, finna, att en hel del auktoriteter peka »ut från Stockholm», under det att det är just inga, som peka på att stationen bör vara vid Skeppsholmen. Jag skulle kunna uppräknat flera som uttalat sig i nämnda riktning, enligt vad som omnämnes i propositionen, men det behöver jag ju icke göra, utan jag har blott velat erinra därom. De flesta, för att icke säga alla, ha pekat på en annan plats och då särskilt på Kaknäs. Och om man skall välja mellan dessa båda förslag, så synes det mig vara lämpligare, att man väljer Kaknäs än Skeppsholmen. Det är som det heter att av två onda ting väljer man det minst onda. Men naturligtvis önskar jag att stationen måtte läggas till annan plats

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

utom Stockholm. Men jag befärar att detta ej så lätt torde låta sig göra. Kostnadsfrågan spelar ju en så stor roll. Dessutom ser det ut som om en stor del av militären skulle vilja hava stationen i Stockholm och som man vet, är ju militären en makt i synnerhet i en sådan här fråga. För min del skall jag naturligtvis icke tillåta mig att peka ut någon plats, som jag anser vara lämplig. Jag är ju lekman på området och mina ord betyda därför icke så mycket. Men har jag velat säga, att stationen icke bör ligga på den plats som kungl. propositionen nu föreslår, och såsom jag redan antytt, synas också många auktoriteter peka »ut från Stockholms centrum».

Jag har, herr talman, velat giva denna mening tillkänna vid remissen av denna proposition.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig att med ett par ord accentuera vad jag tror vara själva innebörden i vad herr Tengdahl anförde, ehuru detta delvis till följd av sin längd och delvis av andra skäl kanske icke blev tillräckligt tydligt.

För egen del kan jag icke neka, att jag från början ställt mig mycket tveksam mot tanken på att lägga flottstationen kvar i Stockholm. Likväl måste jag medge, att det förslag, som framlades, föreföll vida mera sympatiskt, än man från början tänkt sig. Den kritik, som framvunnit mot förslaget, har dessutom synts, vad jag skulle vilja kalla, åtskilligt nervös och torde i flera hänseenden skjutit över målet. Så t. ex. har jag mycket svårt att gå in på att förslaget åtminstone i dess nuvarande form skulle innebära en så stor fara för huvudstadens natur, som man velat göra gällande, varvid jag naturligtvis icke förbiser, att för en avlägsen framtid kan man icke garantera. Vidare har man nog överdrivit den beskjutningsfara för staden, som dessa etablissemang skulle medföra, ty denna fara lär man knappast kunna undgå i alla fall, om det blir allvar av.

Samtidigt, som jag gör dessa anmärkningar, måste jag uttrycka den uppfattningen, att det problem, som det här är fråga om, kanske icke setts tillräckligt allsidigt av dem, som haft att syssla därmed. Å ena sidan gäller frågan det ovillkorliga behovet av att få en ny, moderniserad flottstation. Detta är närmast ett statsintresse, men det kan väl också i viss mån betecknas som ett Stockholmsintresse. Å andra sidan är det även av största betydelse, att icke huvudstadens natur och skönhetsmöjligheter bli alltför mycket skadade. Detta kunna vi ju säga närmast vara ett huvudstadsintresse, men jag vill betona, att det är ett landsintresse också. Man får väl exempelvis medge, att främlingen, som kommer till ett land, alltid tar särskilt starkt intryck av huvudstaden, och det med rätta, ty har huvudstaden goda, välordnade och i allo tillfredsställande förhållanden, så utgör det ett föredöme, som är av högst betydande psykologisk inverkan för hela landet. Från denna synpunkt måste jag betona, att denna fråga icke är uteslutande ett räknestycke, det kan icke handla blott om att få så stora ekonomiska värden som möjligt från

dessas holmar, utan man måste även taga hänsyn till andra omständigheter. *Vid remiss av propositionen nr 296.*

(Forts.)

Under sådana förhållanden, då det sålunda i båda dessa avseenden finns intressen att taga hänsyn till både från den ena sidan och från den andra, förefaller det mig, att det vore väl värt att taga i övervägande, huruvida icke dessa olika intressen kunna sammanarbetas och måste samarbeta, och huruvida det ej vore skäl, att man å ömse sidor vore beredd på en eller annan större eller mindre finansiell uppoffring för att kunna mötas. Jag menar, att det å ena sidan är en fråga för Stockholms stad att göra något för att så långt som möjligt rädda ungefär det nuvarande tillståndet, och å andra sidan kunde kanske statsverket å sin sida underlåta att av den egendom, som statsverket disponerar, söka utvinna allt det, som genom ett s. k. rationellt utnyttjande skulle kunna vinnas.

Det är dessa båda olika synpunkter, som jag tror vara väl värda att observeras vid denna fråga, och jag har velat, utan att för egen del ha kunnat taga bestämd ståndpunkt till förslaget sådant det nu föreligger, understyrka dessa synpunkter redan nu, då förslaget skall remitteras till statsutskottet.

Herr Tengdahl: Vad beträffar ekonomiska uppoffringar ber jag att kort och gott få påpeka, att jag varit med om att besluta i Stockholms stadsfullmäktige att erbjuda staten 4 miljoner kronor för en ringa del av Skeppsholmen. Vi ha emellertid icke fått något svar på vårt erbjudande. Är det så, att man verkligen på högsta håll vill något tillmötesgående mot Stockholms stad i denna fråga men vill, att man skall bjuda mer, så låt oss veta det då! Det finns en rörelse för att ordna detta, och pengar finns det ju i landet i överflöd, så nog får man väl hoppas, att man skall kunna trolldra fram ett och annat, även utan att Stockholms stad ensam betalar kalaset. Bjudes nu möjligheten att förvärva i en eller annan form en del av Skeppsholmen, möjligen för ett ökat pris, så kan man ju alltid underhandla om den saken. Men när man inte får något svar på sitt anbud, så förstå herrarna, att det inte är så trevligt för den, som ger ett sådant. Villkoren skulle man ju alltid kunna resonera om.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag skall icke med något längre anförande förlänga debatten i denna fråga, men jag har velat i största korthet beröra ett par punkter och ett par uttryck, som i viss mån återspeglar den ofantligt överdrivna kritik, som kommit Stockholmsalternativet i flottstationsfrågan till del.

Det yttrades av en talare, att arbetarbostadsfrågan i Stockholmsalternativet fullständigt utrangerats. Härtill vill jag säga, att tyvärr kan man ju inom en storstad icke tillgodose arbetarbostadsfrågan på ett lika tillfredsställande sätt, som om man för stora kostnader skapar ett helt nytt arbetarbostadssamhälle på någon plats utanför Stockholm; det ligger i sakens natur. Men frågan är dock icke så alldeles utrangerad, som här påstods, i ty att i Djur-

Vid remiss av
propositionen
nr 296.

(Forts.)

gårdsstaden skulle ordnas ett särskilt arbetarbostadskvarter, varjämte på Campementsbacken för en kostnad av omkring 3½ miljoner kronor skulle ordnas ytterligare ett arbetarbostadskvarter och sålunda bostäder anskaffas för sammanlagt 600 varvsarbetare. Vidare skulle ordnas med särskilda kommunikationer för att underlätta trafiken för arbetarna till flottstationen från Söder, där stora arbetarbostadscentra för närvarande finnas.

Jag skulle också vilja beröra frågan om skönhetsvärdena, vilken blivit i så hög grad utmälad i detta sammanhang. Jag tror icke, att någon vid en rättvis prövning av det s. k. Stockholmsförslaget skall kunna säga, att icke kommitterade gått synnerligen varsamt fram med dessa skönhetsvärden. Jag tror också, att den som varit i tillfälle att taga del av den modell till det s. k. Stockholmsförslaget, som är uppgjord, måste erkänna, att dessa skönhetsvärden behandlats mycket skonsamt. Men då säger man: ja, det är gott och väl, att de behandlas skonsamt för närvarande, men kunna kommitterade, kan riksdagen svara för att man icke i framtiden kommer att gå hårt fram över dessa områden, Skeppsholmen och Kastellholmen? Nej, därför kan naturligtvis ingen människa i denna stund ikläda sig någon garanti, men herr Tengdahl liksom jag kan väl våga hoppas, att våra efterkommande skola ha lika starkt sinne för dessa skönhetsvärden som han och jag.

Emellertid är det uppenbart, att denna fråga kommer att bottna i det ekonomiska, och i det avseendet har förslaget mötts med ganska stort gillande, såvitt jag kunnat finna, även från deras sida, som i övrigt kritiserat detsamma. Kommitterade ha upptagit värdet av Skeppsholmen och Kastellholmen jämte Galärvarvet till en summa av 14 miljoner kronor, och man har trott, att däri möjligen skulle finnas en utgångspunkt till en uppgörelse, enligt vilken Stockholms stad för detta belopp löste in områdena. Nu kan man ju ställa den frågan: kan man verkligen hoppas, att om Stockholms stad inlöser områdena för 14 miljoner kronor, deras skönhetsvärden för framtiden bättre bevaras, än som skulle komma att ske för överskådlig tid, genom att flottstationen på ett skonsamt sätt tager områdena i anspråk? Jag tillåter mig att uttala starkt tvivel därom. Om återigen, som jag tror herr Tengdahl uttryckte sig, Stockholms stad skulle låta dessa holmar ligga i naturskick så att säga, åtminstone till allra största delen, och staten tillmötesgår en sådan lösning på det sätt, att staten upplåter holmarna eller vissa delar därav för den relativt blygsamma ersättningen av 4 miljoner kronor, såsom herr Tengdahl tycktes vilja ifrågasätta, så skulle detta uppenbarligen innebära, att utflyttningsförslaget försämrades med ytterligare 10 miljoner kronor. När man redan nu måste säga sig, att i ekonomiskt avseende Stockholmsförslaget är gynnsammare än de övriga, så skulle, om man nu lägger på denna ytterligare belastning med 10 miljoner kronor, det uppenbart bli ur ekonomisk synpunkt fullkomligt hopplöst ställt för en utflyttning.

Herr Hallendorff framhöll, att man borde se denna sak litet

mera allsidigt, och herr Tengdahl sökte finna en ursäkt för kommitterade däri, att deras uppdrag varit formulerat så, att de icke kunnat taga hänsyn till skönhetsvärdena. Jag vill då säga, att vi nog icke, såsom man tycks förmoda, ha alldeles bortsett från denna synpunkt. Då vi i flottstationskommittén förhandlade med Stockholms stads särskilda delegerade, så tror jag — ehuru det icke kunde framkomma så bestämt — att den synpunkten nog påverkade kommitténs medlemmar.

*Vid remiss af
propositionen
nr 296.
(Forts.)*

Herr Byström uttalade den förmodan, att det skulle vara lyckligt att få flottstationen förlagd till Kaknäs. Jag vill icke yttra mig om den saken i hela dess vidd, men om herr Byström som stockholmare säger så, vill jag säga, att för mig som stockholmare det har stått klart, att om jag på något sätt kunde undgå att få stationen förlagd till Kaknäs, jag ville stödja en sådan lösning. För mig står det klart, att utvecklingen av stadens djuphamn därute betyder så ofantligt mycket, att jag endast med allra största motvilja skulle kunna stödja ett förslag, avseende att använda Kaknäsområdet till flottstation.

Till slut vill jag säga — och det är ingen hemlighet — att jag för min del icke har med någon som helst entusiasm anslutit mig till det s. k. Stockholmsförslaget, och herrarna kunna se av statsrådsprotokollet, att icks heller herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet hvist större entusiasm, när han fann sig förpliktad stödja detta förslag. Det vill jag dock hava sagt, att den ofantliga styrkan har detta Stockholmsförslag som intet annat förslag, att varje öre, som lägges ned, kommer till omedelbar nytta, medan man med fullständig utflyttning av flottans station under kanske ett tiotal år framåt skulle få leva under ett provisorium, som vi icke veta, vad det kan komma att betyda för oss.

När chefen för nationalmuseum gått så långt i överdrifter att han sagt, att det väl vore av vikt att sörja för rikets försvar, men att det funnes något ändå viktigare, som man måste tänka på, nämligen bevarandet vid luftbombardemang av de konstskatter, som utgjorde en väsentlig del av våra kulturella värden, så måste jag beteckna detta som missbruk av ord. Rikets frihet och självständighet, i den mån dessa kunna påverkas av flottstationsfrågans snara lösning, som är ett nödvändigt led i arbetet därför, måste man väl ändå, vilken åsikt man än har, ställa över bevarandet av än så värdefulla konstskatter. Man kan verkligen säga, att den överdriften är den största av alla; att icke dessa konstskatter skulle kunna skyddas, om flottstationen lades bredvid museet. Byggnaderna kunna givetvis icke skyddas, men beträffande själva museiföremålen är det en annan sak. På platser, där man har kanske tio gånger så talrika konstskatter koncentrerade, har man kunnat skydda dem. Jag ber därvidlag att få åberopa staden Venedig, där man lyckats skydda både yttre och inre konstvärden trots mycket svåra bombardemang.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter, dels för att säga, att jag naturligtvis gärna skulle ha sett, att man kunnat

Vid remiss av propositionen nr 296.
(Forts.) med utsikt till framgång få fram en annan lösning än Stockholmsförslaget, men dels också för att reagera mot de ofantliga överdrifter, som i kritiken kommit till synes.

Herr Lindhagen: Det är ganska karakteristiskt, att i alla debatter om denna fråga man undviker att debattera två invändningar, som dock äro särdeles betydelsefulla.

Nu sade den senaste ärade talaren, att rikets frihet och självständighet måste man sätta över alla andra saker, och att man därför, när det gäller att bygga flottstation, kanske måste taga Stockholmsförslaget. Men på samma gång sade han, att han själv icke hade entusiasm för detsamma. Han har tydligen den största entusiasm för rikets frihet och självständighet, men har icke lyckats tilltvinga sig entusiasm för detta förslag. Alltså är det tydligt, att detta förslag icke är nödvändigt för rikets frihet och självständighet. Det är logiskt. Det finnes således andra förslag också. Jag vill icke alls ha stationen till Kaknäs, herr talman; jag vill icke här tala för något förslag alls utan vill, att vi skola uppskjuta detta till efter världskrigets slut. Då kunna vi ju titta på förslagen.

Vi hava rätt oss här i århundraden med att hava en nödtorftig station därborta vid holmarna, vilka vi fått ha någorlunda bevarade, och vi kunna ha utsikt att även för framtiden skönhetsvärdena där helt och hållet skola bibehållas. Då passar man på i sista ögonblicket av världskriget och vill där sätta in ett märke, som skall stå långt fram i tiden. Kan man tänka sig en mera opåkallad och förhastad åtgärd? Skönhetsvärdena tycker man också, att det är synd om. Man hoppas emellertid att kunna göra så, att man om möjligt bevarar något, icke allt, man har redan bortkastat en del. Men för oss är det alldeles för litet med denna förhoppning. Jag kan i varje fall försäkra den senaste talaren, att även dessa förhoppningar komma att fullständigt grusas under militärväsendets makt enligt dess egna naturlagar.

Så återkommer jag till de andra två frågorna, som icke alls någon av förslagens tillskyndare vill besvara, och beträffande vilka man även här iakttagit den fullständigaste tystnad, och detta med rätta, ty man kan icke framtaga något försvar därför. Den första frågan är den: Vad betyder anläggandet av ett militärt etablissemang av denna betydelse i centrum av en stor stad? Det betyder — jag skall upprepa det — ifall man anser det nödvändigt, att man också bör räkna med möjligheten, att vi skola komma i krig och behöva ha en flottstation, att vi då också få räkna med möjligheten, som naturligtvis med teknikens utveckling blir en sannolikhet och en säkerhet, att här kommer att utkämpas luftstrider ovanför just denna arsenal. Det betyder en fortsatt tillämpning hos oss av de s. k. 1914 års idéer, för vilka den civila befolkningens liv betyder platt ingenting. Man frågar icke efter någonting, man bara torpederar, kastar bomber, skjuter människorna trots den internationella rättsordningen och allt. Därför faller det icke 1914 års män in att tänka på, att man icke har rättighet att lägga en sådan inrättning på så-

dant sätt, att den civila befolkningen blir prisgiven att mördas av de militära anstalterna. Den invändningen svarar man icke på, därför att denna befolkning liksom de ekonomiska värdena äro till för att förintas under militarismens framfart.

Den tredje viktiga synpunkten är denna: Vi böra icke nu i det sista ögonblicket, strax innan världskriget avslutas, skynda på att planlägga sådana här saker, som icke kunna planläggas nu, vilkas åvägbringande och övervägande böra anstå, till dess vi kunna se, hur världen gestaltar sig efter världskriget. Då får man också utrymme för den besinningsfullhet, som ligger i att kunna tillgodose även de båda andra synpunkterna, som hava betydelse i denna sak. De tre huvudsynpunkterna äro således: de estetiska värdena, människovärdet och de ekonomiska värdena.

Herr Tengdahl: Med avseende å arbetarbostadsfrågan, ber jag att få påpeka, att vi för närvarande här hava en ledighetsprocent av bara 0,2 d. v. s. $\frac{1}{15}$ av den normala. Framstående teoretiker anse, att det bör vara 3,0. Jag hemställer, om det kan anses rimligt, att under sådana förhållanden köra ut 600 fattiga men förnöjsamma, hyggliga människor från deras bostäder på Djurgården för att i stället bereda plats åt varvsarbetare, utan att fråga efter, vart alla dessa andra 600 människor skola taga vägen. De bo ytterst billigt i Stockholms stads gamla träkåkar, och de äro bland de ordentligaste hyresgäster Stockholms stad förfogar över.

Nu säger herr Lübeck: Vad ha vi för garanti för att, om Stockholms stad möjligen löser till sig dessa holmar, de bli hyggligt bebyggda? Garantin kan ligga däri, att eventuell överenskommelse formuleras så, att densamma ej blir slutgiltigt gällande med mindre båda parterna komma överens om hur stadsplanen skall se ut. Kvisigare saker ha Stockholms stad och staten löst förut.

Det egendomliga är, att jag och andra som lekmän skola behöva här betona den fullt naturliga ståndpunkten, att om vi skola ha något militärväsen, dettas institutioner *liksom andra* skola ha det rymligt, bra och bekvämt, men naturligtvis icke vräkigt. Man skall icke drömma storhetsdrömmar om en stormaktsflottstation, men man skall ändå icke ha det på det tråkiga sättet som i detta förslag med ett stort arbetsområde kluvet mitt itu och förenat med herr Sidners — eller vem det kan vara — enskilda bank; man skall i alla fall ha det bra, vilket man icke får här. Herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet skall icke kunna leta upp en enskild arbetsgivare drivande sådan näring, som här är fråga om, som, om han kan slippa, har ett arbetsområde, vilket ser ut på det viset, här är fråga om.

Jag har tidigare varit av liknande uppfattning som den jag här sökt utveckla i andra frågor, som höra till sjöförsvaret. Här hava t. ex. personer kommit och sagt fullständigt cyniskt, att därför att ett visst ämbetsverk, som hör under flottan, för tillfället var impopulärt, personalen finge ha hur dåligt som helst m. avs. på arbetslokaler. Det är en uppfattning, som jag inte kan gå med på; mitt

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

samvete reagerar däremot. Jag har också med min ringa röst bidragit till, att ifrågavarande personal nu bor bra och bekvämt, och jag hoppas, att herr statsrådet skall tillgodoräkna mig detta i någon mån som merit, ifall det nu å andra sidan är en brist i min uppfostran, att jag icke kan vara en entusiast för det stockholmska flottstationsförslaget.

Vad beträffar överintendenten Richard Berghs uttalande, så erinrar sig varken jag eller, enligt vad jag nu inhämtat, herr Lübeck verba formalia men jag var närvarande och hörde vad som sades. Det ber jag att få säga, att icke hade uttalandet den tillspetsade form, som herr Lübeck gav detsamma i sitt referat, ty då skulle naturligtvis någon bland dessa massor människor, som voro närvarande, ha reagerat, men det var icke en som reagerade mot vad Bergh där yttrade.

Herr Lübeck: Herr talman! Vad den sista saken angår, vill jag säga, att jag nyss privat till herr Tengdahl yttrade, att jag icke hade Richard Berghs yttrande här, men jag sade visst icke, att jag ej erinrade mig det. Jag läste det i går kväll och har det sålunda i färskt minne.

Här invändes av herr Lindhagen, att det är vansinnigt, att förlägga flottstationen i centrum av en stor stad. Men, herr Lindhagen, skälet för att man tänkt sig ett sådant förslag, är helt enkelt, att stationen redan ligger där. Det kan man icke bortse ifrån, som herr Lindhagen gjorde. Med den sparsamhetskänsla, som herr Lindhagen utan tvivel har i denna fråga, anser herr Lindhagen nog också, att när man kan använda en massa byggnader, som nu ligga där och annars icke skulle komma till nytta, detta är ett starkt, praktiskt skäl för, att stationen i fortsättningen skulle behållas där.

Jag vill vidare säga det, att jag icke kan finna, att det möter något hinder att före världskrigets slut planlägga en moderniserad flottstation. Det tror jag ingen av motståndarna, inte ens herr Lindhagen, kan med fog påstå. Det är dock så, att de varv och andra inrättningar, som här skola ordnas, kunna användas även för fredliga varv, om den stora världsfreden skulle komma. Nu tycks herr Lindhagen ej hysa den förhoppningen, eftersom herr Lindhagen befarar, att området på Skeppsholmen i framtiden skulle komma att av militarismen vandaliseras genom fortsatta utvidgningar. Jag delar herr Lindhagens farhågor i det förra avseendet utan att dela den pessimism, som tog sig uttryck i det senare.

Herr Lindhagen: Den siste talaren anförde som skäl för att lägga flottstationen mitt i en stor stad, att den redan ligger där. När den anlades, var ännu icke flygvapnet uppfunnet. Men då detta nu har upfunnits, är det vår skyldighet att flytta ut stationen från den plats där den nu ligger, så långt som möjligt ifrån all civil befolkning i stället för att utvidga stationen och på detta centrum lägga ännu större krafter.

Jag begärde egentligen ordet därför att jag i mina föregående anföranden glömt en sak, nämligen att uttala en förhoppning. Jag

vet icke, hur det förhåller sig, men på små saker byggas ofta upp stora ting med de mest oförutsedda verkningar för framtiden. Det säges ofta, man får höra det överallt, att anledningen till, att de stora kasernerna flyttades in till städerna från landsbygden, ursprungligen var en önskan, mycket mänsklig för övrigt, hos officerarna att få bo i staden för att där kunna ha barnen i skolan. Jag hoppas, att icke här bakom detta enligt min uppfattning fruktansvärda förslag ytterst ligger en ganska mänsklig, naturlig önskan hos officerarna vid flottan att kunna få bo i Stockholm för att få ha sina barn i skolorna där.

Vid remiss av
propositionen
nr 296.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till statsutskottet.

Härefter remitterades:

till statsutskottet propositionen, nr 301, angående visst undantag från bestämmelserna för statens meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 279, angående disposition av Skytteanska skolbostället Tärnafors nr 1;

till statsutskottet propositionen, nr 280, angående anslag till täckande av brist i 1917 års stat för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstamma och blinda sinnesslöa m. fl.;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 292, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm; och

till statsutskottet propositionen, nr 298, angående nya lokaler för historiska museet vid universitetet i Lund.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och hänvisades därvid

till andra särskilda utskottet motionen nr 442, av herr *Zelahn*;
och

till statsutskottet motionen nr 443, av herr *Karlsson* i Mo.

§ 6.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10 och 11, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 7.

Herr statsrådet *Akerman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition,
Andra kammarens protokoll 1917. Nr 53.

nr 233, angående anvisande av medel för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid armén.

Denna proposition bordlades.

§ 8.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets memorial, nr 32, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 12 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor.

I ändamål att sammanjämka de skiljaktiga beslut, i vilka kamrarna stannat vid behandlingen av bevillningsutskottets betänkande, nr 12, angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor, hemställde utskottet i förevarade memorial.

1:o) att riksdagen, vardera kammaren med ändring av sina förut fattade beslut, måtte för sin del antaga vid memorialet såsom bilagor fogade förslag till

a) förordning angående försäljning av rusdrycker;

b) förordning om ändrad lydelse av 1—3, 6, 10, 11, 13 och 14 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka;

c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet;

d) förordning om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; samt

f) förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel;

2:o) att riksdagen, första kammaren med ändring av sitt förut fattade beslut, måtte

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av rusdrycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och med år 1919 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstode från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning ävensom att änka efter manlig ersättningstagare skulle, därest äktenskapet blivit inöänget före den 1 maj 1907, efter mannens fränfalle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad.

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 sep-

tember 1918 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1919;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till förordning angående försäljning av pilsnerdricka, i huvudsak grundat på bestämmelserna angående försäljning av öl i gällande vin- och ölförsäljningsförordning; samt

4:o) att riksdagen måtte i sin skrivelse i ämnet, med framhållande av att genomförandet av den lagstiftning, riksdagen sålunda för sin del beslutat, uppenbarligen komme att föranleda ersättningsanspråk från olika yrkesgrenar, ävensom med erinran därom, att Kungl. Maj:t och riksdagen förutsett sådana framtida anspråk och i främsta rummet för att möta dem bildat statsverkets fond av rusdrycksmedel, uttala sin förvissning, att Kungl. Maj:t komme att låta verkställa utredning av frågan, i vad mån ersättning borde utgå ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid memorialet funnos emellertid fogade reservationer:

av herr *Jacob Larsson*; samt

av herrar *Palmstierna, Röing, Rune, Elof Ljunggren, Johansson* i Uppmälby och *Uddenberg*, vilka vid den slutliga omröstningen inom utskottet röstat för det sammanjämningsförslag, som av utskottet framlagts vid 1915 års riksdag.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Röing*: Herr talman, mina herrar! Kammarens ledamöter torde ha funnit av det föreliggande utskottsmemorialet, att sju av bevillningsutskottets ledamöter från vänsterpartierna icke kunnat biträda det beslut, vartill majoriteten i utskottet kommit. Denna minoritet anser nämligen, att sammanjämnningen icke blott är oantaglig, utan att man kan tveka, huruvida detta verkligen är en sammanjämnning i egentlig mening. Sammanjämnningen står nämligen ut därpå, att andra kammaren icke blott skulle frånträda sitt beslut rörande det centrala i hela nykterhetslagstiftningen och i hela nykterhetsreformen, nämligen det lokala votet, utan ävenledes skulle gå första kammaren till mötes i vissa punkter rörande försäljningsreformen, bland annat vara med om, att maltdrycker med lägre procenthalt alkohol än 3,6 icke skola falla under denna lagstiftning. maltdrycker således med procenthalt alkohol av t. ex. 3,5 vilka maltdrycker i stor utsträckning kunna användas såsom rusdrycker.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande
(Forts.)

Jag yttrade, att det lokala vetot anses av många som det centrala i hela nykterhetsreformen, och jag hänvisar till den ståndpunkt, som denna kammare har intagit den ena gången efter den andra, när detta folkkrav avgjorts här i kammaren. Den har bifallit detta yrkande gång efter gång, och, om jag ej misstager mig, ävenledes utan votering. Jag kan icke fatta, mina herrar, annat än att ett antagande av det föreliggande sammanjämningsförslaget närmast kan betecknas som en kapitulation för förstakammarkraven uti denna fråga, trots att jag helt självklart medgiver, att många av de förslag, som eventuellt numera i denna sammanjämningskomma att biträdas av majoritetspartiet inom första kammaren, innebära viktiga framsteg på nykterhetslagstiftningens område.

Då jag dock anser, att det är bevillningsutskottet möjligt att framkomma med ett annat sammanjämningsförslag av större betydelse och bärkraft än det nu föreliggande först och främst därigenom, att principen om det lokala vetot inarbetas i själva sammanjämningsförslaget, så hoppas jag, att denna kammare skall biträda det yrkande, som jag nu gör, vilket yrkande, som jag vet, ävenledes nu framställles i första kammaren, nämligen att kammaren måtte återremittera memorialet till bevillningsutskottet i syfte att den lokala vetoprincipen måtte inarbetas i ett nytt sammanjämningsförslag.

Jag ber, herr talman, att få framställa yrkande om återremiss.

Herr vice talmannen, som under herr Röings anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Nilsson i Bonarp som yttrade: Herr talman! Jag har den uppfattningen, att man är enig inom alla partier i riksdagen därom, att frågan om nykterhetens höjande är en av de viktigaste frågorna.

När jag hör den siste ärade talaren, känner jag mig något rubbad i min uppfattning, att man även från det parti, för vilket han är taleman, verkligen strävar efter en lösning. Herr Röing har suttit i bevillningsutskottet, har deltagit i dess överläggningar vid sammanjämnningen av detta förslag, och han känner lika mycket som jag och vilken annan ledamot som helst av utskottet, att en ändring i den riktning, som han åsyftar, är alldeles utesluten. Att herr Röing ändock anser lämpligt att yrka återremiss, det har jag något svårt att förstå.

Det man förut har tvistat om, det har varit, att man velat beträda olika vägar för att nå det av alla åsyftade målet: folknykterhet. Det har tidigare gjorts gällande, att upplysningsvägen skulle vara den säkraste, på vilken man kunde nå detta. Uppenbart är emellertid, att ensamt på denna väg skulle man icke, åtminstone i en nära liggande tid, kunna komma fram dit man velat, och man har därför från alla håll allt mer och mer kommit till den uppfattningen, att man borde genom lagstiftning försöka att komplettera, vad upplysningen i och för sig icke mäktar åstadkomma,

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

och man har därför också från partierna framlagt olika förslag till frågans lösning. Från det parti, som jag tillhör, har man fyra år i rad — ja, den ena gången förelåg förslaget såsom kungl. proposition — framlagt ett förslag till försäljningsförordning i huvudsak grundat på nykterhetskommitténs betänkande. Jag är fullt förvissad om, att, därest detta tre år i rad av första kammaren antagna förslag vunnit även denna kammares gillande, skulle ett stort steg ha varit taget till nykterhetens främjande. Jag är nämligen övertygad om, att den försäljningsförordning, som vi erbjudit, skulle ha visat sig vara mycket effektiv. Som frågan nu ligger, är det naturligtvis gagnlöst att plädera för det, och jag skall heller icke göra det.

Nu föreligger emellertid ett jämningsförslag, som i allt väsentligt överensstämmer med den i nykterhetsgruppens motion föreslagna försäljningsreformen, och avvikelserna består så gott som allenast däri, att det lokala vetot icke upptagits vid sammanjämnningen. Det är ju i varje fall den mest framträdande skiljaktigheten. Det innebär dels, att maltdrycker med en alkoholhalt av $2\frac{1}{4}$ —3,6 volymprocent skola i försäljningshänseende vara underkastade den nuvarande försäljningsförordningens föreskrifter och maltdrycker med mer än 3,6 volymprocent alkoholhalt, d. v. s. öl, pilsner m. m., säljas av bolag under individuell kontroll, såsom sker vid brännvinshandeln, dels att spritdrycker ej må utminuterat till någon i större myckenhet än 4 liter per kalendermånad, och dels slutligen, att en skrivelse angående ersättningsanspråken från olika näringsgrenar skulle avlåtas enligt 4. punkten.

Avsikten med att göra pilsnerdricka fritt som vi hade föreslagit, har varit, dels att man skulle bereda möjlighet för dem, som så önska, att utan svårighet få en sund och god måltidsdryck, dels också att man hoppats, att därigenom, att dessa drycker bleve tillgängliga för fritt bruk, skulle konsumtionen övergå till dessa lättare ölsorter, och bryggerinäringen skulle genom ökad förbrukning därav få en kompensation för det intrång, den komme att lida därigenom, att starkare öl och pilsner lades under bolag.

Det förslag, som nu bjudes, skall jag icke närmare ingå på. Jag vill dock nämna att det gamla kravet, att handeln med vin, lageröl och pilsneröl skall skiljas från annan handel, blir uppfyllt, om förslaget antages. Enligt uppgift, som jag sett i pressen de sista dagarna, låra 1,800 avhämtningsställen försvinna ensamt i Stockholm. Den enskildes rätt att importera vin är upphävd, det kommunala vetot genomföres fullständigt.

Inför detta nya läge framställer sig då frågan om, vad som i nykterhetshänseende betyder mest, det lokala vetot eller en försäljningsreform efter de linjer, som innefattas i utskottets memorial. Många varma förkämpar för nykterhetssaken hysa den uppfattningen, att det lokala vetot för nykterhetens främjande har ringa betydelse, och att dess verkan i praktiskt avseende är betydligt överskattad. Det är ju nämligen så, att, fränsett de sydligare delarna av landet, är i huvudsak landsbygden så gott som »torrlagd».

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.

(Forts.)

Längre kan man egentligen ej komma, och det lokala vetot hade således föga tillämpning beträffande landsbygden. I storstäderna lär det väl ej vara möjligt att åstadkomma något väsentligt med det lokala vetot. Det skulle således endast få någon betydelse i små och medelstora städer, om ens där, men därav kan man ju förstå, att dess praktiska betydelse blivit mycket överskattad. Dess nykterhetseffekt är omstridd, och till och med myndigheter med den auktoritet, som socialstyrelsen och kontrollstyrelsen väl få anses äga i fråga om bedömandet av det lokala vetots värde, ha uttalat sig mot detsamma.

Det framlagda jämningsförslaget har blivit emottaget med tillfredsställelse på skilda håll i landet, där man nitälskar för en lösning av denna viktiga fråga. Jag tillåter mig allenast erinra om den opinionsyttring, som avgivits av ett stort antal absolutistiska lärare och studenter vid Uppsala akademi. De hemställa till varje för nykterhetsfrågans lösning intresserad riksdagsman att stödja bevilningsutskottets sammanjämningsförslag.

Herr talman! Med åberopande av detta uttalande samt med stöd av vad jag i övrigt anfört anhåller jag att få yrka bifall till bevilningsutskottets föreliggande memorial.

Vidare anförde:

Herr Palmstierna: Herr vice talman! Sedan nu från liberalt håll framställts yrkande om återremiss i ärendet, har jag endast några få ord att säga.

Det är så, att tiden rider fort i dessa dagar. Det kan hända, att ståndpunkter och uppfattningar, som intogs för några veckor sedan, icke vidhållas på samma sätt, när tiden hunnit gå förbi dessa ståndpunkter. Man har från första kammarens högersida rest ett mycket starkt motstånd mot den principiella uppfattningen rörande lokala vetot, och det förunderliga har inträffat, att man synes vilja vidhålla att gud Mammon skall få härska även på det sedliga livets område. Jag undrar emellertid, om man icke skulle finna att man gjort vederbörande orätt, för den händelse man gäve dem tillfälle att taga denna sak i förnyat övervägande. Och ur denna synpunkt har jag för min del ingenting emot att man beslutar en återremiss av detta ärende.

Så starka meningsyttringar göra sig ju också gällande på många håll, att man icke kan fränse från dem. Den värdighet, som präglade dessa under gårdagen, den fasthet och den beslutsamma hållning, som samtidigt givit sig till känna, böra dock i sin mån verka, att man icke missförstår det allvar, som ligger bakom dem. Jag tror, att allt detta bör övervägas, och att man bör lämna tillfälle till att ärendet får komma upp till ny behandling. Och därför vill jag för min del också, herr talman, instämma i yrkandet om återremiss.

Herr Jonsson i Hökhult: Herr vice talman! Jag förstår mycket väl, att det är många av kammarens ledamöter, som icke

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.

(Forts.)

äro fullt tillfredsställda med det föreliggande förslaget. Jag är icke heller fullt tillfredsställd med detta förslag, men det är dock det bästa möjliga, som vi för den närmaste framtiden hava utsikt att kunna få genomfört i riksdagen. Detta förslag innehåller dock i alla fall så många och stora fördelar, att jag icke vågar taga på mig ansvaret att med min röst bidraga till att avslå detsamma.

Jag sade, att förslaget innehåller många och stora fördelar, och jag skall be att blott få dröja vid några få av dem. Såsom herrarna alla känna till är det så, att sedan vi fått strängare restriktioner och även individuell kontroll på starkare spritdrycker, så att dessa drycker blivit svårare att åtkomma, har vårt folk börjat använda öl och vin i så mycket större utsträckning. Därför anser jag förslaget innehålla en stor fördel i och med det att öl och vin skulle läggas under bolag med individuell kontroll. Det är ju tydligt för var och en, att denna reform betyder ganska mycket. Alla dessa enskilda vin- och ölförsäljningsställen över hela landet skulle därigenom komma att upphöra. Det privatekonomiska intresset skulle frigöras från minuthandeln med såväl spirituosa som vin och öl genom samtliga dessa dryckers läggande under bolagen. Handeln med vin och öl skall skiljas från annan handel, och läggas under bolag med individuell kontroll. De nuvarande livstidsrättigheterna skulle inskränkas till endast utskänkning av pilsnerdricka och svagdricka. De s. k. klubb rättigheterna och hälso-brunnsrättigheterna skulle genom detta förslag också få en tillfredsställande lösning. Utskänkningen av öl och vin skulle bliva mera begränsad, och bryggerierna förlora sin rätt att försälja öl till enskilda, vare sig till avhämtning eller genom utsändning. Vidare skulle de föreslagna nykterhetsnämnderna få rätt att övervaka nykterhetstillståndet inom respektive kommuner och avstänga ifrån vidare inköp av rusgivande drycker dem, som missbrukade detsamma.

Nu har här av två föregående talare yrkats återremiss av detta ärende. Skulle en återremiss från denna kammare lyckas, så fruktar jag att det kan bli denna frågas fall, och det vill jag för min del icke vara med om. Vi skulle därmed endast gynna våra ölbryggare samt öl- och vinhandlare, vilka skulle bli synnerligen glada och belåtna, om frågan nu fölle och därigenom gjorde vi dem en stor tjänst, men icke nykterheten. Det skulle vara mycket sorgligt, om andra kammaren avslope eller återremitterade detta förslag, då vi ha den förhoppningen, att första kammaren skall antaga detsamma, och vi därigenom skulle kunna få vid denna riksdag en god lösning av denna fråga.

Med dessa korta erinringar ber jag att få yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman, mina herrar! Varje intresserad nykterhetsvän måste med beklämning konstatera att öl- och vinmissbruket i högst väsentlig grad ökats på sista tiden, och detta troligen beroende därpå, att de starkare spritdryckerna kom-

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande
(Forts.)

mit under en ganska god kontroll, en individuell kontroll, men att så ännu icke blivit förhållandet med öl och vin. Därför missbrukas de senare ofantligt mycket av vanedrinkare och även andra. Och därför vill jag uppmana kammaren att se reellt på här föreliggande fråga och icke ur partisynpunkt. Nykterhetskommitténs förslag till ny försäljningsordning har mig veterligt ej varit omtvistad, åtminstone icke av verkliga nykterhetsvänner. Men däremot tvistas det alltjämt om det s. k. bihanget till försäljningsförordningen eller det lokala vetot. Förlidet år, då denna fråga var före, tog jag mig friheten att uttala, att frågan om det lokala vetot mycket överskattats ifrån det ena hållet och underskattats ifrån det andra; och denna uppfattning har jag icke heller nu anledning att frånga. Somliga säga: det lokala vetot är ingen nykterhetsfråga utan en politisk fråga, en rösträttsfråga. Andra säga, att den är av så ofantligt stor betydelse, att det kan icke gå an att skilja den från försäljningsförordningen.

Detta framkallar i mitt minne den historia, som hans excellens statsministern anförde här i kammaren förliden lördag om de två männen, som stodo framför en staty och tvistade om, varav den bestod. Den ene sade ju, att den var av marmor, och den andre sade, att den var av brons. Denna tvist kunde icke slitas på annat sätt än genom ett slagsmål, och detta slutade så, att dessa två personer kommo att intaga varandras föregående platser, d. v. s. den som stått till höger stod nu till vänster och tvärtom. Så skulle de återigen titta på statyn, och då kommo de underfund med, att de hade rätt båda två, ty statyn bestod verkligen till hälften av brons och till hälften av marmor. Deras olika uppfattning berodde således på den olika ställning, som de hade intagit och från vilken de sågo på statyn.

Så är det också här med det lokala vetot. Det har blivit så omtvistat, att somliga ha gjort det värdelöst, och andra ha skattat det för högt. Min bestämda övertygelse är, att det nog har nykterhetsvärde men icke så stort, att man därför skall låta försäljningsreformen, som jag anser vara av ännu större nykterhetsvärde, falla.

Nu har emellertid utskottet framkommit med ett sammanjämningsförslag, som kanhända är möjligt att få antaget av första kammarens majoritet, d. v. s. en försäljningsförordning utan lokalt veto. Då blir frågan den: är det lokala vetot av så stor betydelse, att man därför skall låta försäljningsreformen falla? Det lokala vetot är nog den last i båten, tack vare vilken skutan har kommit på grund, och nu är det möjligt att genom att avlossa denna last få loss skutan, på vilken vi nu ha ryckt och ryckt i fyra år, men som ändå sitter lika fast. Jag säger icke därmed, att vi skola kasta det lokala vetot över bord, ty så värdelöst kanske det icke är, men vi kunna ju bärga det och gömma det tills vidare.

En sak till vill jag beröra, och det är frågan om det svagare ölet, det som håller mellan $2\frac{1}{2}$ och 3,6 % alkoholstyrka. Även därom har det tvistats. Och det är likadant med det. Somliga

säga, att det kan icke missbrukas. Andra säga, att det kan missbrukas ofantligt. Men för min del vill jag göra med det som med det lokala vetot. Jag vill bärga det i en präm tills vidare. Få vi sedan se, att det verkligen missbrukas i någon nämnvärd grad, så är det ju möjligt att taga itu med det då.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på återremissyrkandet, ty jag hade tänkt, att vi skulle få resa hem någon gång i sommar, när det nu kan bli. Men skola vi återremittera och krångla och krångla, så få vi väl stanna här. Jag yrkar emellertid bifall till utskottets förslag.

Herr Olofsson i Ävik: Herr talman! För min del anser jag det föreliggande sammanjämningsförslaget innehålla en god och stark nykterhetsreform, och då kan jag icke underlåta att giva min röst för detsamma.

Jag kunde ju nöja mig med denna förklaring, som jag vill ha antecknad till protokollet, men jag må å andra sidan uttala min förvåning över, att man vill tillbakavisa ett sådant förslag som det, som här bjudes. Att denna kammare har mod att göra det, det får jag säga förvånar mig. Jag har för mitt vidkommande i denna sak använt mitt sunda förnuft, och jag har också grundat mitt omdöme på en gammal vishetsregel, som säger: bättre en fågel i handen än tio i skogen.

Herrar *Henrikson* och *Tamm* instämde häruti.

Herr Magnusson i Skövde: Herr vice talman! Då jag hörde herr Röing, här göra sitt yrkande på återremiss, i föreliggande fråga, blev jag närmast förvånad, och jag måste göra mig den frågan: vad räknar man på att vinna genom en återremiss? Och jag tror, att var och en inom kammaren, som vill söka giva ett objektivt svar på den frågan, måste erkänna, att man med en återremiss näppeligen kan vinna någonting i nykterhetsvänlig riktning, men väl riskera ytterligare uppskov med åtgärder, som äro av behovet påkallade. Jag tror vidare, att den förvåning, som man här hade rätt att hysa inför yrkandet på återremiss, kommer att sträcka sig ganska långt ned till många ute i landet, vilkas verkligt varma och solida nykterhetsintresse vi icke kunna bestrida. Jag fruktar, att man genom att motsätta sig det nu föreliggande förslaget kommer att göra sig skyldig till, att låta det bästa bli det godas fiende.

Jag vill icke här ingå på en utredning av det lokala vetots nykterhetsvärde. Men ingen kan ändå förneka, att detta värde är ganska problematiskt. Saken ligger ju så, att även om man ovillkorligen vill hålla på, att det lokala vetot skulle vara i nykterhetshänseende det bästa, så har man väl icke därför rätt att undanskjuta någonting så gott som det föreliggande förslaget till försälningsreform, ett förslag som fyller ett behov, vilket för närvarande är mera aktuellt än förut på grund av de restriktioner vi nu ha. Det är säkerligen mer än på min ort man gjort den erfarenheten, att just på grund

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

av dessa restriktioner, som drabba de egentliga spritdryckerna, har man sökt finna ersättning på annat håll, och då har resultatet blivit en ökad användning av öl och billigare viner, som kunna köpas i vilken affär som helst. Och alla nykterhetsvänner, såväl de organiserade som andra, ha därför måst ställa sig på den ståndpunkten, att de kräva, att denna handel med vin och öl skiljes från annan handel och lägges under kontroll. Som det nu är, ha de, som ha intresse av att begagna sig av rusdrycker, just lagt sig på konsumtion av vin och öl. Och detta är ju allt annat än tillfredsställelse.

Det synes mig vara en ofrånkomlig plikt, om man hyser verkligt intresse för nykterhetsreformer, att nu ställa det så, att även dessa rusdrycker läggas under samma kontroll som de övriga. Och jag finner det också vara fullkomligt ofrånkomligt, att vi därför ha en viss skyldighet att nu söka taga det som erbjudes. Herr Palmstierna yttrade, att han ansåg det vara märkligt och beklagligt, att man fortfarande ville låta guden Mammon vara bestämmande i sedliga frågor. Jag kan icke finna annat än om man ställer sig på den ståndpunkten, när man som herr Palmstierna och åtskilliga synas göra, yrkar på återremiss och därmed äventyra hela frågans fall, då ställer man sig också till försvar för guden Mammon i den frågan. Ty det kan väl icke bestridas, att genom att man lägger så gott som alla rusdrycker under bolagskontroll, så bekämpar man guden Mammon, i det att man borttager de enskilda förvärvsmöjligheter, som nu finnas ifråga om att försälja rusdrycker av det ena eller det andra slaget. Är det så, att man verkligen vill lägga sådana synpunkter på denna fråga, som herr Palmstierna antydde, så finner jag, att man måste ovillkorligen biträda det föreliggande förslaget, även om man därmed icke får allt det som man eftersträvar.

Jag började med att antyda, att det finnes väl näppeligen någon, som har någon förhoppning att med en återremiss kunna vinna något utöver det som nu föreligger. Jag skall då, innan jag slutar, be att få säga, att i fall man har den uppfattningen, att man skulle kunna vinna någonting sådant som man vill vinna med en återremiss, nämligen ett delat lokalt veto, ett brännvinsveto, så kan jag icke finna, att vi därmed göra någon särdeles vinst eller någon vinst alls. Man vädjar ofta till den uppfattningen, som man förmenar, att folket skulle få ute i landet, om man vidtager den ena eller den andra åtgärden, men jag vill verkligen fråga: vilken uppfattning skola de valmän få, som skulle inträda i och med det lokala vetot, om vi erbjuda dem att använda den lokala vetoomröstningen på det, som icke finnes i de flesta kommuner på landsbygden, nämligen försäljning av alkoholstarkare drycker, medan de icke kunde få rösta om det, som tilläventyrs finnes där, nämligen öl och vin? Jag tror, att en sådan lösning är den mest olyckliga, man kan komma till, och därest det är det som man äsyftar att vinna med återremissyrkandet, så tror jag icke det är ett förslag, som bör biträdas.

Det har stundom även här i kammaren talats om den ståndak-

tige tennsoldaten. Jag tillåter mig erinra därom, att om man nu med orubbligt fasthållande av kravet på lokalt veto äventyrar framgången för det föreliggande sammanjämningsförslaget, man nog ställer sig på den ståndaktige tennsoldatens ståndpunkt. Och det går icke att efter gammal beprövad vana skjuta över ansvaret på första kammaren och säga, att det är den som ställer sig på den ståndpunkten. Ty den har dock i det föreliggande sammanjämningsförslaget gjort rätt väsentliga eftergifter, medan man här i kammaren icke synes vilja släppa något ifråga om det rätt problematiska kravet på lokalt veto.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Det är ju så, att om man ifråga om nykterhetslagstiftningen behagar gå ifrån den ortodoxa uppfattningen, man ofta utan vidare får den förebräelsen slungad emot sig, att man icke skulle visa något verkligt nykterhetsintresse. Sådana omdömen får man ju taga emot med lugn i förvissningen om vad man själv strävar till. Men jag vågar dock vädja till allt det verkliga nykterhetsintresse, som kan finnas och finnes här i kammaren — och jag vet, att det också är ett mycket djupgående nykterhetsintresse ute i landet — huruvida vi icke nu skall kunna komma till ett resultat och ett sådant resultat, som det föreliggande sammanjämningsförslaget syftar till. Man skulle känna sig synnerligen besviken, om det icke gick igenom. Jag vågar också tillägga, att det skulle verka mycket gott för åstadkommande av folknykterhet och för undanröjande av de avarter, som just på grund av de rådande restriktionerna innäslat sig och som givetvis även för framtiden komma att bli lika stora om icke större.

För att möjligen komma till en genomgripande kontroll, som omfattar alla berusande drycker, synes det mig vara en bjudande plikt att biträda det nu föreliggande sammanjämningsförslaget, till vilket jag också tillåter mig att yrka bifall.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Carleson: Herr talman! När enskilda motioner behandlas i kamrarna, plägar det ju ej vara vanligt, att det från regeringsbanken göres något uttalande; men på grund av den betydelse, som förevarande fråga har, anser jag emellertid mig såsom chef för finansdepartementet böra framlägga min ställning till det föreliggande förslaget.

Jag kan då genast och i allra största korthet säga, att jag skulle beklaga, om denna fråga efter eller genom en återremiss skulle falla, och att jag alltså ansluter mig utan vidare till det här föreliggande sammanjämningsförslaget.

Jag kan ju därtill foga den förklaringen, att, även om man väl kan förstå den principiella ställning, som hävdas av dem, vilka här förenat sig om yrkandet på återremiss, så synes det mig dock, att man icke kan frånsä, att riksdagen vid behandlingen av nykterhetsfrågan har beträtt, jag skulle vilja säga, den praktiska vägen till målet. Jag anser ock, att det förslag, som här föreligger, i stort sett är en konsekvens av de beslut, som tidigare under de senare åren här ha fattats. Jag skulle också vilja ifrågasätta, huruvida,

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.

(Forts.)

därest detta förslag icke hade förelegat i sin helhet, utan i detaljer framkommit till kammaren, kammaren då skulle ha avslagit dessa detaljer för att hävda ett principiellt yrkande på lokalt veto. Jag tänker mig sålunda det, att det väl skulle ha varit svårt att, om t. ex. ett förslag om att draga in öl under samma kontroll, som gäller för brännvin, separat förelegat, svara att kontrollen över ölet vilja vi icke taga, därför att vi vilja vänta på det lokala vetot eller vilja ha denna sak i sammanhang med den förra frågan. Jag säger, att om man på ett dylikt separat förslag svårligen skulle kunna vänta sig ett nej, så skulle man icke heller kunna vänta sig ett nej, om separat fråga hade uppstått att t. ex. slopa brännvins-handeln på ångbåtar i inrikes sjöfart.

Vad jag nu säger, giver mig stöd för, att om man fullföljer den väg, som riksdagen genom tidigare beslut anvisat, så kommer man fram till ett yrkande på bifall till det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Herr Lingström: Herr vice talman! Jag måste säga, att det var med stor förvåning, som jag hörde, att från bevillningsutskottshåll det framställdes yrkande på återremiss.

Jag vill, innan jag går in på frågan, säga, att jag aktivt deltagit i nykterhetsarbetet i 34 år, och under den tiden har jag lärt mig värdesätta det lokala vetot och även lärt mig arbeta för det-samma. Men jag kan dock icke i detta ögonblick sätta den frågan så framför den av oss likaledes äskade försäljningsreformen, att jag för den skull vill avslå ett sådant förslag som det här föreliggande.

Utskottet har under tre föregående riksdagar försökt sammanjämka efter olika linjer, i vilka alla frågan om lokalt veto har ingått. Men som vi veta, har resultatet blivit, att ingenting vunnits. Nu har emellertid utskottet försökt en annan sammanjämningslinje, genom vilken vi skulle få försäljningsreformen ensam rörande vinet och det egentliga ölet just precis så, som vi själva i stor sett begärt den. Om nu detta förslag, sådant det här föreligger, underställes riksdagens prövning, har det stor utsikt att vinna bifall i första kammaren. Det blir då andra kammaren, som får taga ansvaret på sig, om den vill föra frågan till dess fall. Skulle återremissförslaget här vinna bifall och utskottet möjligen däri se en fingervisning att vid den förnyade behandlingen medtaga förslag om lokalt veto i någon form, så är det ju alldeles tydligt, att den nya sammanjämkning, som då kommer fram, skall ha de största utsikter att misslyckas. Och vi hade ju sålunda genom att biträda detta yrkande tvingat första kammaren att i det slutliga avgörandet fälla frågan, vilket vi själva kanske icke skulle ha mod till, sådan den nu ligger. Det är naturligt att så måste ske, ty ingenting har inträffat, sedan första kammaren sist hade frågan under behandling, som skulle kunna göra, att den nu komme att ändra ståndpunkt.

Vore det något att vinna genom att återremittera frågan, så att vi därigenom skulle kunna få såväl försäljningsförordningen som

det lokala vetot, skulle jag för min del naturligtvis icke haft någonting att invända emot återremissyrkandet, men för mig står det alldeles klart, att vi icke ha någonting att vinna i den vägen. Om kammaren beslutar en återremiss, så kommer utskottet antingen tillbaka med sammanjämningsförslaget, sådant det nu föreligger, och då ha vi ingenting vunnit utan endast förhalat tiden, eller också skulle utskottet återkomma med en annan sammanjämningslinje, där det lokala vetot jämte försäljningsförrordningen finge plats, och det förslaget är ju på förhand dömt att falla. Därför är det mig icke möjligt att nu kunna biträda detta, utan yrkar jag, att frågan måtte omedelbart avgöras.

Då det nu gäller att sakligt pröva frågan i dess nuvarande läge, så måste jag fråga mig själv: ha vi någonting att vinna genom att taga denna försäljningsreform ensam? Därpå måste jag svara ett obetingat *ja*. Ingen i denna kammare kan väl heller förneka, att denna försäljningsreform har värde ur nykterhetssynpunkt även utan samband med det lokala vetot. Ty skulle vi eljest tänka oss försäljningsförrordningen vara utan den ringaste nytta i de många tusen kommuner i vårt land, som äro i det läget, att de icke behöva tillgripa åtgärden med lokalt veto, just emedan i dessa kommuner icke finnes någon rusdrycksförsäljning och man således där icke skulle behöva använda det lokala vetot? Skulle då icke i dessa kommuner, där nu i alla fall rusdrycker icke äro oåtkomliga, även om inom desamma icke någon sådan försäljning förekommer, försäljningsförrordningen kunna ha någon betydelse just för dessa många stackare, som icke kunna kontrollera sig själva utan i den vägen behöva komma under förmynderskap och låta andra kontrollera sig beträffande rusdryckerna?

Nykterhetsfolkets krav på lokalt veto har ju därmed icke fallit. Så länge det finnes en möjlighet att inom kommunerna kunna åstadkomma rusdrycksförsäljning, så länge kommer också nykterhetsfolket i landet att kräva, att den möjligheten även skall finnas, att kvinnorna i vårt land skola få sitt ord med i laget vid avgörandet av denna fråga. Således menar jag, att man icke behöver frukta för att icke detta krav skall stå kvar hos nykterhetsfolket, om vi nu taga försäljningsreformen ensam. Men, vill jag ock säga, huruvida *behovet* av denna vetolag kommer att föreligga i samma utsträckning efter försäljningsförrordningens antagande, det blir en annan fråga. Erfarenheten kommer i framtiden att giva svaret på den frågan. Skulle försäljningsreformen komma att verka så gynnsamt, att vetolagen ur nykterhetssynpunkt sett skulle vara obehöflig, då är ju ingen skada skedd.

Ehuru jag, som jag nyss sade, är en stor vän av förslaget om lokalt veto för rättfärdighetsprincipens skull, så är det dock något i detta förslag, som ingivit mig farhågor nämligen det förhållandet att en kommun skall kunna anställa kommunal folkomröstning eller besluta om lokalt veto, även om ingen ansökan om rätt att försälja rusdrycker föreligger. Om man i en sådan kommun, där ingen ansökt om någon av dessa försäljningsrättigheter, skulle ställa till med

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.
(Forts.)

kommunal folkomröstning, så skulle ju därigenom endast en onödig agitation med partislitningar uppammas inom kommunen. Och intresset för en sådan där folkomröstning skulle kanske icke heller bli så stort, att det skulle kunna samla den kvalificerade majoriteten för att genomdriva ett förbud, ty mången skulle tänka: vad skall jag där att göra; här är ju ingen, som har sökt få rättighet att utskänka eller utminutera rusdrycker. Och så skulle möjligen på grund av det svaga intresse, som sålunda kunde komma att förefinnas, frågan kunna komma i det läget, att icke den kvalificerade majoriteten eller $\frac{2}{3}$ skulle kunna uppnås. Vid sådant fall vore det ju icke omöjligt, att det kunde finnas någon person, som därefter passade på att komma fram med en ansökan om att få försälja rusdrycker inom kommunen. Vore det då så ställt, att de kommunala myndigheterna genom den misslyckade folkomröstningen låtit påverka sig till förmån för sådan försäljning eller i övrigt ej alldeles säkert vore att påräkna emot ett sådant förslag, så skulle på detta sätt frågan lätt kunna föras till en olycklig utgång inom denna kommun, emedan det lokala vetot eller den s. k. kommunala folkomröstningen enligt lagförslaget därefter ej kan ytterligare tillgripas förr än tre år förflutit från den första omröstningen. Jag har verkligen som sagt haft mina farhågor rörande den punkten i förslaget, men jag har därvid tänkt, att om det skulle visa sig, att i den nya lagen om kommunal folkomröstning det skulle kunna insmyga sig sådana kryphål, som verkligen medförde dessa konsekvenser, så skulle det leda till att man i denna del komme att vidtaga ändring. Därför har jag det oaktat, även om dessa mina farhågor icke skulle vara helt ogrundade, under tiden kunnat vara med om lokalt veto, vars grundprinciper jag gillar.

Men jag kan däremot icke nu vara med om att avslå en möjlighet att för en försäljningsförrättning, som vi alla måste erkänna har ofantligt stor betydelse ur nykterhetssynpunkt och som skulle kunna hjälpa till att rädda många, som icke på annat sätt skulle kunna räddas undan dryckenskapslasten. En av utskottsledamöterna har redan förut omnämnt, vilka fördelar som äro förenade med restriktionerna, varför jag icke vill upptaga tiden genom att vidare yttra mig däröver, men som sagt, det har icke på något håll förnekats, att sammanjämningsförslaget har nykterhetsvärde, och därför får jag säga, att mitt samvete förbjuder mig att nu säga nej till detta förslag, som här bjudes oss, och vilket utgör en del av vad vi i motionsväg framfört.

Visserligen har det påståtts, att nykterhetsfolket i landet så starkt förordat kravet på det lokala vetot, att vi, dess representanter i riksdagen, icke nu skulle ha rättighet att antaga försäljningsförrättningen ensam utan samband med lokala vetot. De röster, som redan genom tidningspressen hörts därom, ge oss anledning förmoda annat. Om vi kunde tänka oss, att i detta ögonblick, rörande den situation, vari vi nu befinna oss, det skulle hållas folkmöten över hela landet, och folket på dessa möten skulle få avgöra, hur det önskade att andra kammaren skulle ställa sig till frågan om för-

säljningsförrordningen, då nu första kammaren — såsom jag hoppas — antager detta sammanjämningsförslag, så tror jag, att det icke skulle bli en lika kompakt enighet om att uttala sig för antagandet av försäljningsförrordningen *endast* i samband med det lokala vetot och sålunda avvisa nu föreliggande förslag. Jag är fullkomligt övertygad om att meningarna i detta hänseende åtminstone skulle bli betydligt delade.

Med anledning av vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets sammanjämningsförslag.

Herr Welin: Den första talare, som här i dag hade ordet, yrkade, att denna fråga skulle återremitteras, och han sade sig göra detta yrkande i syfte att det skulle bli tillfälle att justera sammanjämningsförslaget därhän, att man kunde få in i motiveringen ett principiellt uttalande för det lokala vetot. Jag betraktar detta yrkande såsom ett maskerat avslag. Det är mig nämligen omöjligt att inse, att bevillningsutskottet skulle gå med på att ändra sitt sammanjämningsförslag, och likaledes tvivlar jag på, att, om ett sådant principiellt uttalande för det lokala vetot, verkligen kommer in i sammanjämningsförslaget. Första kammaren skall antaga ett sådant förslag, då ju första kammaren förut tre år å rad sagt nej till det lokala vetot. Visserligen rider tiden fort, såsom det sades här av en talare, men vi få dock icke begära, att den skall rida lika fort som i revolutionsländer, och jag tycker, att tiden verkligen på sätt och vis ridit fort i första kammaren, då dess majoritet blivit villig att ansluta sig till den försäljningsreform, som åtminstone i huvudsak har framlagts av nykterhetskommittén, och som första kammaren ställt sig avvisande mot under trenne år å rad. Det är att i hög grad uppskatta, att första kammaren gått med på detta och således vikit från sin forna ståndpunkt i detta avseende. Jag anser, att första kammaren har gjort en mycket stor eftergift, som vi här i denna kammare, där åskådningen i huvudsak är en annan, borde värdera. Första kammarens majoritet vill ju strängt taget något annat än det förslag, som den nu gått in på, ett förslag som den emellertid ansett sig av olika skäl pliktig att ansluta sig till. Vi kunna knappt säga, att det vid sammanjämnningen skett en kompromiss inom utskottet mellan första och andra kammarens åskådning, ty första kammaren hade redan förut gått så långt som man någonsin vågat hoppas. Den har endast så tillvida kompromissat, att den följt med ännu ett stycke längre på den väg, som andra kammaren har anvisat, än den själv skulle önskat. Den har gått till mötes och gjort det, som jag tror, efter åtminstone första kammarens synpunkt sett ganska långt.

Herr Röing har kallat detta, att vi i denna kammare skulle ansluta oss till utskottets förslag, för en kapitulation inför första kammaren. Jag vill då säga, att första kammaren i detta fall likaväl kan anses hava kapitulerat inför andra kammaren. För övrigt är det ju så vid avgörandet av nästan varje fråga, att ett parti, en meningsriktning icke får göra anspråk på att i allt få sin

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.
(Forts.)

åsiikt gällande. I själva kompromissens natur ligger, att man litet var får uppgiva något av sina önskingar, och vi äro väl också ständigt med om i utskott och kamrar att på detta sätt kompromissa, när vi vilja hava något igenom.

Den kompromiss — om man nu vill kalla den så — som här kommit till stånd, förefaller mig ur nykterhetssynpunkt vara en synnerligen god kompromiss. Det har av ett par talare anförts några av de vinster, som nykterhetssaken gör genom en sådan kompromiss, genom att man nu antager försäljningsreformen även utan det lokala vetot. Det kanske icke är ur vägen att i största korthet repetera några av de allra viktigaste av dessa olika vinster, som nykterhetssaken gör. Jag skall angiva det i korta satser, så att det icke tager för lång tid:

1) starkare maltdrycker och vin läggas under väsentligt strängare bestämmelser;

2) förbud för privatpersoner att handhava försäljning inträder, d. v. s. handel med vin och spirituosa får icke förenas med annan affärsverksamhet;

3) en betydande del av privatintresset vid spritförsäljningen försvinner, alldenstund en begränsning av vinsten skall förekomma;

4) livstidsrättigheterna inskränkas att omfatta lager- och pilsnerdricka;

5) bryggerierna få icke sälja till enskilda personer;

6) förbud inträder att sälja spritdrycker å ångbåtar, och inskränkning göres i dessas öl- och vinförsäljning;

7) klubb rättigheter och hälsobrunnarnas rättigheter ordnas på mera tillfredsställande sätt, än nu är fallet;

8) förbud mot privat import av vin inträder; och så slutligen och icke minst

9) nykterhetsnämnderna i kommunerna få ofantligt mycket större inflytande, än de nu hava, ett inflytande, som i hög grad måste komma att främja nykterheten.

Var och en av de olika punkter, som jag här anför, är så pass viktig, att den utan vidare skulle ha antagits av denna kammar, om den kommit fram fristående. Nu äro de alla sammankopplade med varandra och hava i det ursprungliga förslaget kommit fram tillsammans med det lokala vetot. Om vi nu också utsluta detta, äro väl i alla fall de olika fördelar, som jag här angivit — och några ytterligare finnas — så betydande, att man icke borde tveka att taga dem, även om man icke får med den tionde fördelen, det lokala vetot. Det är således, synes det mig, alla skäl för att i dag bifalla detta sammanjämningsförslag. Jag medgiver gärna, att det icke är någon fullständig lösning av nykterhetsfrågan, men det är i alla fall ett mycket stort steg framåt. Man är mången gång gärna villig att taga ett litet steg; här hava vi tillfälle att taga ett stort steg, och varför då icke taga detta stora steg?

Man har såsom skäl emot detta förslag här i dag anför, att man genom detsamma icke får in pilsner- och lagerdricka under samma stränga bestämmelser som det egentliga ölet, d. v. s. att

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.
(Forts.)

de drycker, som hava mellan 3,6 och 2,25 volymprocent alkoholhalt, åtminstone tillsvidare få stå kvar under den nuvarande försäljningsföreläggningen. Det blir således icke samma stränga tillämpning av bestämmelserna, då det gäller dessa dryckers försäljning, som beträffande ölet, men jag tror icke, att det är så farligt med dessa drycker. Visserligen kan möjligen någon dricka sig full av pilsnerdricka, men det skall allt fordras en oerhörd energi för att komma därhän, och praktiskt taget torde det väl sällan ske, och sker det, måste man nog ha gjort en tillsats av något annat. Jag tror således, att dessa drycker ur nykterhetssynpunkt spela en jämförelsevis liten roll. Däremot spela de en mycket stor roll såsom bordsdrycker. Dessa drycker hava fått mycket stor användning inom alla samhällslager såsom måltidsdrycker och hava där i synnerligen hög grad undanträngt ölet. När så är fallet, synes det mig icke vara så farligt, om man låter dessa drycker stå under samma bestämmelser, som nu råda. Genom att på detta sätt låta dessa drycker vara tillgängliga såsom måltidsdrycker har man också minskat frestelserna att använda starkare drycker såsom bordsdrycker och då kanske också såsom rusdrycker.

Vad det lokala vetot angår, har ju detta varit föremål för oerhört mycken diskussion. För min del får jag säga, att jag tror, att det lokala vetot har en viss betydelse. Jag vet många, som förneka dess betydelse, men, som sagt, jag ansluter mig till den meningen, att det nog har sin betydelse, framför allt i medelstora städer. På landsbygden spelar det nog ingen roll, ty där har man så att säga »lokalt veto» utan någon extra lagstiftning, och i storstäderna kommer nog icke det lokala vetot att kunna uträtta något. Men i de mindre och medelstora städerna är det min övertygelse, att det skulle vara till gagn. Det har emellertid gjorts många invändningar emot det, och här har kommit fram något därav i dag, t. ex. att det kanske många gånger bleve litet egendomliga situationer, då en omröstning skulle verkställas. Detta skäl kan hava sitt värde; jag skall icke taga upp det till diskussion, då jag icke trängt in i alla detaljerna och alla de möjligheter, som kunna inträffa i detta avseende, men jag vill i alla händelser peka på en sak, som här är att taga hänsyn till, nämligen att det lokala vetot ovillkorligen skulle bidraga till att öka spänningen mellan olika riktningar inom våra kommuner. Vi hava gudi nog för närvarande av häftig agitation och strid, såsom t. ex. vid riksdagsmannaval, landstingsmannaval, kommunala val, vid prästval, skollärarval, vid en hel del kommunala frågors avgörande o. s. v. Skulle vi nu vart tredje år också få en häftig strid beträffande det lokala vetot, tror jag, att vi få övernog av splittring inom våra kommuner. Det är kanske denna sak, som gör mig mest betänksam gentemot det lokala vetot. Det har från mera ytterligt högerhåll också anmärkts, att det skulle vara ett steg in mot ett nytt kommunalt omröstningssätt, och att man därför icke skulle släppa in denna nya omröstningsmetod i kommunerna. Det är ett skäl, som kan tilltala somliga,

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.

(Forts.)

men det har sannolikt icke stor resonans här i kammaren, varför jag icke här skall taga upp det till skärskådande.

Såsom också den föregående ärade talaren antytt, har emellertid det lokala vetot icke alldeles uppgivits, ifall riksdagen tar det förslag till sammanjämkning, som av bevillningsutskottet framlagts. Arbetet på det lokala vetot kan ju fortgå obehindrat. Det behövs icke läggas ned en enda dag. Den som så önskar kan taga upp det nästa år motionsvis, och man kan driva på denna sak, så mycket man anser omständigheterna kräva. Nu kan det hända, att den försäljningsreform, som det är fråga om, blir så pass tillfredsställande, att man icke får samma behov av det lokala vetot som förut. Men om den icke visar sig så tillfredsställande, som vännerna av densamma hoppas, så kommer naturligtvis arbetet för det lokala vetot att med förnyad och mångdubblad kraft tagas upp.

Icke heller kan man säga, att rusdrycksförbudet genom det föreliggande förslaget antagande skjutits undan, såsom framhållits från visst nykterhetshåll och kommit till synes i pressen. Även arbetet för förbudet kan fortgå precis lika väl som förut. För övrigt är det nog så, att förbudet ligger tämligen avlägset, och vi behöva icke vara rädda för, att den reform, som i dag möjligen kommer att beslutas, skall i någon väsentlig mån komma att förlänga den tid, inom vilken ett allmänt rusdrycksförbud skulle kunna inträda i vårt land. För min del är jag så pass pessimistisk i detta fall, att jag tror, att det ligger mycket långt borta, och då spelar ett beslut i dag i den riktning, som är antydd ingen roll. Förbudet kommer, när tiden är mogen, oberoende av beslutet i dag.

Huru skola nu nykterhetsvännerna ställa sig till det föreliggande förslaget? Genom det anförande som jag hållit är det uppenbart, huru jag ställer mig därtill. Jag kan icke finna annat, än att det skulle vara av rent politiska och agitatoriska biavsikter, som man på allvar skulle vilja sätta sig på tvären mot detta förslag. Det synes mig alldeles omöjligt, att verkliga nykterhetsvännar, som vilja, att det skall gå framåt på detta område, kunna sätta sig emot ett förslag, som för oss framåt ett ganska långt stycke på nykterhetsreformernas väg. Detta förslag, om det blir verklighet, kommer med all visshet att verka mycket för folknykterheten i vårt land, och det kommer därför också för visso att vila ett tungt ansvar på var och en, som med sin röst bidrager till, att förslaget faller i dag i denna kammare. Det kan kanske dröja länge, innan vi få tillfälle att rösta om ett lika betydelsefullt och genomgripande förslag på nykterhetsområde. Och även om vi nu skulle få igen förslaget redan nästa år och vi då anse oss mogna att taga det, varför kunna vi då icke taga det redan i år? Nu är verkligen en möjlighet öppen att komma ett stycke framåt på den väg, som leder till vårt folks nykterhet, även om icke alla känna sig fullt tillfredsställda med detta förslag.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets sammanjämningsförslag.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsn ordnande.
(Forts.)

Herr Berg i Staby: Herr talman, mina herrar! Det var med den största förvåning jag här åhörde herr Röing, då han framställde yrkande om återremiss av utskottets sammanjämningsförslag. Förvåningen härledde sig för det första därav, att förslaget framställdes av herr Röing, som varit med i utskottet och haft tillfälle att taga del i överläggningarna och framlägga yrkanden. Men hans yrkande förvånar mig även genom det sätt varpå han sökte motivera detsamma. Jag hade tänkt mig, att ett yrkande om återremiss på ett sammanjämningsförslag, som kommit in från ett utskott, skulle grunda sig på, att detta förslag bevisligen i formellt avseende icke var fullt riktigt, eller att sammanjämningsförslaget icke innehöll en verklig sammanjämkning eller för det tredje att något nytt tillkommit, som gjorde, att kammaren och riksdagen möjligen kunde vilja vara med om en annan lösning av frågan. Hur var det i detta hänseende med herr Röings motivering? Han sade helt enkelt, att sammanjämningsförslaget var oantagligt. Jag tänker, att en enskild kammarledamots uppfattning angående ett sammanjämningsförslags oantaglighet icke torde vara orsak för kammaren att gå med på yrkande om återremiss. Antagligheten eller oantagligheten av förslaget kommer kammaren att visa vid omröstningen. Detta var således ingen verklig orsak till det yrkande, som herr Röing gjorde.

För övrigt nämnde han blott, att det är intet sammanjämningsförslag alls. Jag vågar gent emot herr Röing framhålla, att det alldeles bestämt är ett sammanjämningsförslag, ty ingen kan neka till, att detta är ett förslag, som ligger mellan de båda beslut, som kamrarna fattat. Om det sedan ligger alldeles mitt emellan, vågar jag icke avgöra, men det torde icke vara av så stor betydelse. Det torde för övrigt icke vara möjligt att åstadkomma något sådant. En sammanjämkning torde det i alla händelser vara. Som motiv för att det icke vore en sammanjämkning, anförde herr Röing, att det lokala vetot är det centrala i nykterhetslagstiftningen. Jag vågar fortfarande bestrida detta, såsom jag gjorde förra året. Om vi blott finge lokalt veto och icke försäljningsförordning, vad hade vi egentligen därmed vunnit i nykterhetsavseende, emot om vi erhöle en försäljningsförordning utan det lokala vetot? Genom att framställa denna fråga torde jag hava bevisat, att det lokala vetot icke är det centrala i nykterhetslagstiftningen. Härmed slutade herr Röings bevisning för att detta förslag icke var antagligt.

Herr Palmstierna tog upp en annan omständighet, som skulle peka på att kamrarna icke borde gå med på förslaget, nämligen den omständigheten, att här i går hade hållits storartade demonstrationer. Jag vill mycket gärna gå med på, att det var storartade demonstrationer, som i går gingo av stapeln, men jag kan verkligen icke förstå, vad dessa demonstrationer har med detta förslag att göra. Som herrarna minnas, uppvaktades vi i fjol, när beslut i denna fråga skulle fattas i riksdagen, av en stor deputation av nykterhetsvänner,

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

som framlade sitt krav på att få det lokala vetot godkänt. Jag finner, att denna demonstration för den sak det nu gäller var av mycket större betydelse än de stora demonstrationer, som i går ägde rum, men även denna demonstration kunde icke förändra min ståndpunkt i denna fråga. Jag har nämligen haft och har fortfarande den uppfattningen, att det lokala vetot icke har den betydelse för nykterhets-saken som från många håll framhållits, och jag får verkligen säga, att den deputation, som i fjol uppvaktade oss för att begära att få det lokala vetot, styrkte mig i min uppfattning. Herrarna kanske minnas, vad jag här hade tillfälle att tala om, när vi debatterade detta ämne, nämligen huruledes de personer, som återvände ifrån sin uppvaktning här i Stockholm, vid hemresan förde ett samtal, som jag kom att höra, i vilket samtal det framhölls, att det lokala vetot numera icke hade samma betydelse som tidigare.

Jag kan således icke finna, att något skäl här angivits, varför kammaren skulle gå med på återremiss av ärendet. Och varför, mina herrar, skall man återremittera det föreliggande förslaget, när man har i sin hand att avslå detsamma? Jag kan verkligen icke underlåta att säga, att den omständigheten, att ni icke nu i dag vilja avslå det föreliggande förslaget, giver mig anledning att tänka, att min uppfattning om det lokala vetot verkligen är riktig. Det giver mig ett nytt stöd för detta. Skulle herrarna i dag avslå förslaget, skulle ni då icke vinna annat för nykterhetsfrågan än ett erkännande av det lokala vetots fördelar. Men ni dra eder för detta. Jag ser däri en omständighet som pekar hän på att ni finna, att det lokala vetot numera icke har samma betydelse som tidigare och att försäljningsförordningen i verkligheten är det väsentliga, och ni våga därför icke motsätta eder ett sådant förslag.

Jag vågar till sist komma med ännu en varm vädjan till kammarens samtliga ledamöter att i dag giva sina röster åt det föreliggande förslaget. Ingen kan neka till, att genom en lösning i överensstämmelse därmed nykterhetssaken tagit ett stort steg framåt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Brånsta.

Herr *Carlson* i Herrljunga: Herr talman, mina herarr! Jag skall be att med ett par ord få tillkännagiva, att jag kommer att rösta för herr Röings yrkande om återremiss till utskottet, under den livliga förhoppningen, att man skall få ett bättre sammanjämningsförslag än det som nu föreligger, och jag gör det också med tanke på att man möjligen skall kunna få ett principiellt uttalande för det lokala vetots betydelse, en sak som från nykterhetsvänligt håll kraftigt förordats på den senare tiden. Men skulle mot förmodan yrkandet om återremiss falla här, vill jag också tillkännagiva, att jag då kommer att rösta för det sammanjämningsförslag, som här föreligger, ty jag anser, att detta i alla fall giver så pass mycket åt nykterhetsfolkets strävan, att man såsom ansvarig riksdagsman icke vågar lämna sin röst för avslag å detsamma. Jag kan icke finna, att man ge-

nom ett antagande av det föreliggande förslaget har för den närmaste framtiden bundit sina händer, utan man har väl full rätt att med lika varmt hjärta och lika starka krav hålla på det lokala vetot efteråt som hittills.

Jag har endast, herr talman, med dessa ord velat tillkännagiva min ställning till denna fråga.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! När jag hörde den förste talaren, herr Röing, framställa yrkande om återremiss av detta utskottets sammanjämningsförslag, så får jag säga, att jag för min personliga del blev ytterst förvånad, därför att jag icke kunde tänka mig, att något sådant skulle kunna komma i fråga. Detta förslag, sådant det nu föreligger, är nämligen så långt gående till nykterhetens och nykterhetsvännernas förmån, att jag för min del icke kan tänka mig, att något i den vägen skulle kunna komma i fråga i högre grad. När jag tänker på detta förhållande och tänker på herr Röings korta yttrande med det instämmande, han sedan fick av herr Palmstierna, och finner av diskussionen, att det ligger allvar bakom ett sådant yrkande, så kan jag icke förstå annat, än att det är någonting, som så ofta förekommer, då herr Röing framträder, nämligen att det är något annat som ligger bakom, något annat än själva nykterhetsfrågan. Det är frågan om det lokala vetot, och, mina herrar, jag vill säga det, att denna fråga, så mycket som jag känner till uppfattningen ibland det ärliga nykterhetsfolket — det är många sådana även i våra bygder — är det icke så mycket, som de ärliga nykterhetsvännerna fästa sig vid som vid det att få de kraftiga och verksamma nykterhetsreformerna — den verksamma nykterhetslagstiftningen. Det är den, som nykterhetsfolket begär.

I det nu av bevillningsutskottet framlagda sammanjämningsförslaget kan jag icke finna annat än att där är en nykterhetsreform och nykterhetslagstiftning föreslagen sådan som rimligtvis man kan tänka sig, att svenska folket verkligen skall kunna gå med på och vara med om, ifall man skall tänka sig, att nykterhetsarbetet och nykterheten skall gå fram i sund och samhällsförståelig riktning. Således är detta förslag, som nu framkommit från bevillningsutskottet, av den beskaffenhet, att jag i detta fall icke kunnat med tystnad förbigå saken utan att åtminstone öppet i kammaren uttala min tanke om detta; och denna tanke är den, att vill icke riksdagen antaga detta erbjudande i nykterhetsvänlig riktning, då måste svenska folket — de tänkande nykterhetsmännen och nykterhetskvinnorna i landet — förstå och veta, att det är icke nykterhetsverksamhet, som bedrivs här i riksdagen, utan något helt annat. Det är detta, jag icke vill ha osagt till riksdagens andra kammare, för att detta förslag skall få falla med den tanken, att det ärliga och för nykterheten verkligen strävande, för sant folklig reformvänlig nykterhet intresserade folket icke skall tro, att det har motståndare även på den sida, jag vill representera. Ty med detta förslags förkastande kan det icke bli tal om att de vilja nykter-

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

het, som bidraga till att förkasta detsamma.

Jag kan såsom ett sammandrag av de fördelar, som verkli-
gen föreligga i detta förslag, endast återgiva vad jag funnit an-
givet i ett tidningsurklipp från Handelstidningen, och dessa för-
delar, sådana de där äro anförda, överensstämma enligt min över-
tygelse med bevillningsutskottets nu framlagda memorial:

»För det *första* den individuella försäljningskontrollens ut-
sträckning till vin, lager- och pilsneröl.

För det *andra* skiljandet av handeln med vin, lager- och pils-
neröl från annan handel och därigenom en högst väsentlig begräns-
ning av ölavhämtningsställes antal.

För det *tredje* det privatekonomiska intressets frigörande från
minuthandeln med spirituosa, vin, lager- och pilsneröl genom samt-
liga dessa dryckers läggande under bolagen och förbud att över-
låta rättigheter till utminutering.

För det *fjärde* det privatekonomiska intressets frigörande i
görligaste mån jämväl från utskänkningen av dessa drycker, i det
vid överlåtelse av utskänkingsrättighet skola stadgas sådana vill-
kor, att rättighetsinnehavares (restauratörs) ekonomiska fördel så
långt ske kan blir oberoende av myckenheten utskänkta rusdrycker.

För det *femte* nuvarande livstidsrättigheters inskränkning till
utskänkning av lager- och pilsnerdricka.

För det *sjätte* s. k. klubb rättigheters och hälsobrunnsrättigheters
inläggande under det nuvarande kommunala vetot.

För det *sjunde* inskränkning av utskänkningen av öl å inrikes
passagerarfartyg till passagerare, som i dess restaurationslokal in-
taga måltid av lagad mat, och till en kvantitet av högst $\frac{2}{3}$ liter
vid varje sådan; spritutskänkning får å sådant fartyg över huvud
icke förekomma.

För det *åttonde* bortfallande av bryggeriernas rätt att försälja
lager- och pilsneröl till enskilda vare sig till avhämtning eller ge-
nom försändning.»

Detta är den citerade tidningens åsikt om detta förslag, och
ingen för verklig nykterhet intresserad kan påstå, att icke detta
är nykterhetsreformer, som icke få kastas bort, ty i den riktningen
— menar jag — skall nykterhetsarbetet gå, så att det verkliga miss-
bruket skall förhindras utan ett alltför långt ingripande på den in-
dividuella friheten i landet.

Den debatt, som här förts, har verkligen givit mig anledning
att reflektera, reflektera över att de, som verkligen äro intresserade
av att nykterhetsverksamheten skall gå framåt och att det skall
bli en lag, som verkligen gynnar detta nykterhetsarbete,
med verklig fruktan icke velat tåga utan velat framhålla sin åsikt,
när ett så förrädiskt — jag kallar det så — förslag som en åter-
remiss av detta utlåtande yrkats, där man kommer att sväva ut i
det ovissa och säkerligen också kanske det kommer tillbaka utan
någon ändring. Men det kunde också hända, att det kommer till-
baka betydligt försämrat, och ett sådant nykterhetslagstiftningsar-
bete har jag funnit att den, som yrkar på utskottets förslag, icke

kan vara med om. Jag har med förvåning också iakttagit, med vilken tystnad herr Palmstierna behandlade den saken, när det gällde ett försvar av ståndpunkten om återremiss. Det vittnar också om att där bakom ligger något, som icke går att försvara inför Sveriges nykterhetstänkande folk. Nykterheten har med detta bevillningsutskottets förslag verkligen fått ett sådant handtag att det duger icke för vare sig andra eller första kammaren att förkasta det. Och det är just med den tanken som jag vill känna mig övertygad om att här skulle de verkliga nykterhetsvännerna kunna vara eniga om att antaga detta utskottsförslag, och därför ber jag också, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.
(Forts.)

Herr Magnusson i Skövde: Ja, det förvånar mig, att herrarna ropa proposition, ty i denna kammare brukar man inte vara rädd för långa debatter. Emellertid begärde jag ordet i anledning av herr Carlsons i Herrlunga anförande, i vilket han uttalade sig för återremiss med den förhoppningen, att ärendet skulle komma tillbaka till kammaren i ändrat skick och då med ytterligare tillmötesgående av de önskemål, han och många med honom hysa. Jag vet, att herr Carlson i Herrlunga är betydligt äldre i kammaren än jag och nog känner ställningen fullt väl så bra som jag. Jag tror, att man med en återremiss icke vill annat än ett ytterligare förhållande av ärendet och ett ytterligare riskerande att icke komma till något verkligt beslut. Under sådana förhållanden kan jag icke finna mig övertygad av en sådan invändning som han gjorde, och lika litet tror jag, att någon annan i själ och hjärta är övertygad av dessa invändningar. Här är väl ändå ett ärende av så pass allvarlig och genomgripande natur för vårt folk, att här är icke platsen att driva någon konjunkturpolitik i den frågan, utan här är plats och tillfälle och tid att komma till ett positivt resultat. Jag kan icke komma ifrån den meningen att här föreligger ett ansvarsfyllt tillfälle för andra kammaren att komma till ett resultat i denna fråga genom att antaga det föreliggande sammanjämningsförslaget. Det har ifrån otaliga håll — både inom denna kammare och utanför densamma — betonats, att man därmed ingalunda släpper eller behöver släppa andra önskemål, som man hyser, och under alla förhållanden tror jag, att det är en fullkomligt ohållbar ståndpunkt, om man nu låter bli att taga det väsentliga, man kan få, för något kanske mera oväsentligt.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag ber att få på det livligaste yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr R ä f: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse på herr Röing, då han talade, såsom jag kan förstå, för reservanternas ståndpunkt. Jag lyssnade med så mycket större intresse, som jag dagarna förut sett i någon tidning, att från den sidan skulle yrkas återremiss, undrande vad denna återremiss egentligen skulle innebära, men fick ett ganska klart besked av herr Röing.

Jag skall emellertid följa gången i herr Röings yttrande. Han

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

började med det påståendet, att det centrala i denna sak skulle vara det lokala vetot och jag tror mycket gärna på herr Röings auktoritet. Men jag måste också lita mig en liten smula till vad andra kammaren en gång för något år sedan sade, då den biföll ett uttalande om, att det centrala i det lokala vetot är rösträtten som således blir centralpunkten i nykterhetssaken. Jag har annars ansett det centrala i denna angelägenhet vara själva nykterhetssaken, upparbetandet av ett nykterhetsvänligt intresse i landet runt. Därmed har jag också sysselsatt mig i 20 à 25 år. Nu kan det emellertid hända, att herr Röing arbetat många fler år än jag och ivrigare än jag och därvid kommit till det resultat, att lokala vetot är det centrala. Är det så, då är det ledsamt, att jag knappast någonsin framdragit för folket i bygderna den saken och sagt att de borde tro på det lokala vetot, utan endast adresserat mig till åhörarnas samveten och på själva nykterhetssaken och det intresse, som de borde ha av densamma.

Emellertid, vore det nu verkligen så, att det lokala vetot varit det centrala i nykterhetsrörelsen, så som herr Röing antydde, skulle det ovillkorligen medfört motsvarande verkningar i de land, där det är infört. Det är att märka — och jag betvivlar det ingalunda — att man genom det lokala vetot skulle kunna utrensa brännvinet från en och annan stad och i synnerhet från mindre och medelstora städer. Det har jag aldrig bestritt. Men jag vill erinra om att det kommunala vetot, som i detta förslag är fullt genomfört, också förmar utrensa rusdryckerna ifrån svenska städer. Inom Jönköpings län ha vi från $\frac{3}{5}$ av samtliga städer utrensat brännvin och spirituosa genom det kommunala vetot, och om jag icke misstager mig är från en av städerna genom det kommunala vetot utrensat både brännvin, öl och vin. Jag menar därför att det är icke nödvändigt att få ett lokalt veto för att få sådant igenom. Däremot har det visat sig under årens lopp vara absolut nödvändigt att vi få vad som här föreligger i dag, nämligen ett *fullständigt utsträckt kommunalt veto*, ty det är mycket, mycket förargligt — för att icke säga något ännu värre, då en kommun bestämt sagt: vi vilja icke ha någon krog i vår kommun, och Konungens befallningshavande så ett, tu, tre kommer och upprättar en krog av den ena eller andra anledningen, t. ex. turisttrafiken. Nu skulle vi emellertid genom det föreliggande förslaget fullständigt befrias från sådana eventualiteter, och fördenskull skulle jag känna mig synnerligen glad, om det genom riksdagens beslut också upphöjdes till lag.

Då man talar om att verkningarna av det lokala vetot äro så storartade, så måste man väl hänföra sig till de länder, där det verkligen är infört. Om man då ser efter i den statistik, som vi fingo häromdagen, statistisk årsbok, hur det i fortsättningen verkat i dessa länder, finner man, vad Norge beträffar, att brännvinskonsumtionen ändå ökats. Går jag sedan över till Amerika, finner jag det vara på samma sätt där. Men då invänder man: »det är likväl många städer och lokaler, som äro torrlagda». Ja, men när vi stifta lagar, skola vi väl stifta sådana lagar, som ha betydelse för hela

landet, genomsnittligt taget och jag betonar ännu en gång, att även med kommunalt veto har det visat sig, att vissa stadskommuner också kunna torrläggas. Om de torrläggas genom kommunalt veto eller genom lokalt veto, är väl likgiltigt, torrläggningen måtte väl vara huvudsaken och icke namnet på metoden.

Nu säger herr Röing vidare, att vi få dock behålla drycker med 3,6 procent. Ja, men på vad sätt? Jo, i den lagstiftning, nämligen lagstiftningen för öl och vin, där gränserna för närvarande kunna gå upp ända emot brännvinsens gräns, vilken för närvarande är 25 procent, få vi i stället inflytta ett dricka med 3,6 procents alkoholhalt som maximum. Jag frågar då herr Röing: är icke detta verkligen ett mycket, mycket stort framsteg i avseende på lagstiftningen i fråga? Vi få ju sålunda inom detta lagstiftningsområde alkoholprocenten sänkt ner till ungefär en sjundedel mot vad som förut var maximum, för såvitt jag kan rätt utläsa vad som förekommer i bevillingsutskottets utlåtande.

Emellertid medger herr Röing — han är ju huvudtalare för reservanterna — att vad som föreslås här i bevillningsutskottets memorial i alla fall innebär ett mycket viktigt framsteg. Ja, det är just precis vad jag säger. Men skola vi då verkligen underlåta att göra ett mycket viktigt framsteg, ett mycket viktigt framsteg, för att kanske, kanske icke få någonting, som heter lokalt veto, om vars effektivitet vi i Sveriges land i närvarande stund äro i okunnighet — det måste man i alla fall erkänna. Jag vill inte på något sätt såra, men jag menar, att det är många nykterhetsvänner från både höger- och vänstersidan här i kammaren och ute i landet, som måste känna det synnerligen smärtsamt, synnerligen smärtsamt, att herr Röing vill bortkasta något av så stor betydelse, som gives oss i hand, för någonting för oss ännu så obestämt och kanske oupphinneligt som lokalt veto. Jag tror, att om herr Röing, som är en mycket välvillig man — det har jag själv erfarenhet av — tänker sig litet närmare före, hur det kommer att kännas i våra sinnen, som deltagit i nykterhetsarbetet i många år, skall han bli litet svag i knäveckan inför störtandet av detta förslag.

Jag har också mycket undrat över, varför man önskar en sådan här återremiss. Jag har verkligen förut icke kunnat förstå det, men nu har jag fått klart besked av herr Röing. Han säger, att han vill ha en sådan här återremiss för att inarbeta det lokala vetot i lagförslaget. Herr Röing är fullkomligt övertygad om — det är jag nästan viss på — att då kommer förslaget med alla dess fördelar att avslås av riksdagen. Därför synes det mig, att herr Röing hade beträtt rakare och klarare vägar, om han direkt yrkat avslag, och man kan ju verkligen förvåna sig över att inte herr Röing, då han intar en sådan ståndpunkt, yrkade rent avslag på förslaget i fråga. Jag tror också, att även om vi kunna fördölja det här inom andra kammarens väggar, skall återremissyrkandet också tolkas som avslagsyrkande av folket i bygderna — ty det är märkvärdigt hur fina öron det i alla fall har — när det gäller att utlyssna vad riksdagsmännen företa sig. — Det är nog så att herr Röing innerst egentligen vill ha död på

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.

(Forts.)

förslaget sådant det nu föreligger, men vill genom någon konstruktion försöka vältra skulden därför på första kammaren. Och om nu första kammaren verkligen kommer att antaga, som jag förmodar den kommer att göra, det här förslaget, så är det ju också onekligen obehagligt för andra kammaren att säga *nej*, det erkännes, men om denna återremiss i realiteten betyder detsamma som ett *nej*, ja, då letar nog folket upp det i alla fall. Och, som sagt var, vad herr Röing här yrkade avser nog egentligen, att förslaget skall falla.

Nu har herr Carlson i Herrljunga — jag tror, att han inte är här inne för närvarande — uttalat sig i något annan avfattning än herr Röing. Herr Carlson har nämligen uttalat det, att man skulle återremittera förslaget för att få ett principuttalande till förmån för en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att få lokalt veto. Jag kan undra, huru mycket, när man kommer till realiteten, dessa två herrar skilja sig åt sins emellan. Den ene säger, att han vill ha lokalt veto inarbetat i förslaget, den andre säger, att han vill ha ett principuttalande i avseende på lokalt veto, och då, tillägger han, *för* eller *emot*. Nå, antag, att detta principuttalande verkligen kommer att gå emot det lokala vetot, hur komma då herrarna att ställa sig till saken? Detta är inte alls uteslutet, och jag vill säga herrarna, att det är många allvarliga nykterhetsvänner, som börjat darra på manschetterna och undra, vad ni verkligen vilja, om det är nykterhetssaken, som ni ha för ögonen, eller om det är några politiska tricks med i spelet. Det kan hända, om ni laborera alltför mycket, att det kan bli ett rätt stort avfall, som jag skulle synnerligen livligt beklaga men som i alla fall snart nog kan visa sig vara ett faktum. Jag tror därför, att man gjorde väl i, då man nu här har ett förslag, som verkligen är rekommenderat av en stor del av pressen och av många ute i våra bygder, om man aktade sig för att inte krångla för mycket och försöka få död på alltihop.

Om man emellertid nu beslutar en återremiss för att få ett principuttalande, kan detta, som jag sade, gå för eller emot. Men jag tänker, att så betänksamma de män äro, som vi här ha att göra med, komma de aldrig att uttala sig för principen i detta hänseende, *innan en undersökning* gått förut. De herrar, som varit i kammaren många år, kunna minnas — det var kanske åtta år sen eller något i den stilen — att första kammaren verkligen en gång ville gå med på en undersökning av det lokala vetots verkningar i de länder, där det var infört. Om en sådan undersökning, officiellt gjord, hade kommit till stånd och om den verkligen hade visat, att det lokala vetot medförde en del allvarliga fördelar för nykterhetssaken, ja, då hade ni helt säkert haft flera innerliga vänner av lokalt veto, än ni ha i dag. Det var verkligen mycket illa den gången — jag stod också på den sidan som yrkade på denna utredning — att inte första kammarens den gången gjorda förslag om en fullständig utredning om det lokala vetots verkningar i de länder, där det var infört, förverkligades. Hade man, som sagt, då noga undersökt resultatet och funnit, att det lokala vetot är av så stor betydelse ur nykterhetssynpunkt, som herr Röing nu talar om och som man talat om i många år, ja, vem hade

då inte velat ansluta sig allvarligt till dem, som yrka därpå, ty vi se frågan — jag tror åtminstone, att det är fallet i våra bygder — helt och hållet från verklig nykterhetssynpunkt.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

(Forts.)

Jag vet inte, huruvida de fattat något beslut ännu i första kammaren men vi kunna anta, att man kommer att fatta beslut i positiv riktning, och så komma vi med ett yrkande om återremiss. Vad blir då följden? Ja, då komma herrarna kanske tilläventyrs i dag ifrån att säga detta obehagliga *nej* till förslaget i fråga. Men jag tror inte, att första kammaren ändrar ståndpunkt — ty den brukar bestå av män, som åtminstone under många år stå fast vid vad de en gång sagt och under alla förhållanden tror jag, att de kunna stå på sig några dagar. Nå, då mötas medlemmarna i utskottet. Så framlägger första kammarens män sin kammares beslut och ber andra kammaren vara så god och fatta ståndpunkt till det beslut, som första kammaren fattat. Om andra kammaren sedan säger »nej», ja, då ha vi sagt detta *nej*, som de, som så önska borde ha kunnat säga redan i dag, eller också säger man *ja*, och så blir hela resultatet blott och bart ett förlängande av riksdagsarbetet. Jag kan inte se något annat, ty det är inte möjligt annat än, att vår kammare måste säga sitt *ja* eller sitt *nej* till det beslut som utskottet fattat. Därför önskar jag av hjärtat, att kammaren redan nu skall bifalla vad bevillningsutskottet föreslår i sitt memorial, och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till föreliggande förslag.

Herr Vännersten: Det är naturligtvis inte utan tvekan man tar till orda efter en så uttänjd debatt, som här ägt rum, men jag tror, att kammaren ursäktar mig, om jag gör det, då jag anser, att jag måste säga något för att kunna bära min del av ansvaret för det viktiga avgörande, som nu förestår. Jag har ju varit i tillfälle att på nära håll följa utvecklingen av den nuvarande nykterhetslagstiftningen och de ändringar den under senaste åren undergått, och det har inte kunnat undgå mig eller någon annan, som överhuvud taget följt med denna utveckling, att här finnes åtskilligt, som snarast möjligt kräver rättelse. Den individuella försäljningskontrollen betraktades på många håll såsom kärnpunkten i den lagstiftning, som skulle bringa ordning i brännvinsförsäljningen och åstadkomma önskad nykterhetseffekt. Man betraktade den som så betydelsefull, att när den reformen av riksdagen beslöts, hörde man från de håll jag nu åsyftar det påståendet: härmed är det allra väsentligaste redan genomfört utav den försäljningsreform som behöves. Men det hindrar inte, att det i många avseenden kräves kompletteringar, och det är sådana som det nu föreliggande förslaget avser att bringa.

Man har funnit, att den individuella försäljningskontrollen ifråga om de egentliga spritdryckerna visat sig mycket verksam. Resultatet har i huvudsak varit lyckligt; ingen av oss torde kunna jäva det omdömet. Men när det då från deras sida, som med allvar och energi arbetat på att åstadkomma ett sådant resultat, begäres, att man också skall tillse, att befintliga luckor i lagstift-

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.
(Forts.)

ningen tilltappas, kan då riksdagen ställa sig döv gent emot en så rimlig begäran från personer, som ägnat en stor del av sitt liv åt att bringa reda åstad på detta betydelsefulla sociala område. Jag för min del kan det under alla förhållanden icke. Jag vågar påstå, att vi äro väl försvarade med att nu taga det föreliggande förslaget och därmed visa vår goda vilja att verkligen åstadkomma något, som till sin effektivitet är högst betydligt bättre än vad vi nu ha. Det är, såsom här från statsrådsbänken anförts, helt enkelt en ofrånkomlig konsekvens av vad riksdagen förut beslutat, att vi nu taga det föreliggande lagförslaget.

Det har påståtts, att vi nu måste samtidigt med detta förslag ha det lokala vetot. Jag lämnar emellertid det lokala vetot åt sitt värde och vill icke upptaga den frågan till debatt i detta sammanhang. Men jag frågar er, mina herrar: när vi med det rådande systemet ha utan lokalt veto kunnat åstadkomma så goda resultat, som vi verkligen nått på detta område, hur kunna vi då försvara att icke ge fullföljd åt detta goda uppslag och komplettera det så, som här ifrån sakkunnigt håll har begärts och som riksdagens bevillningsutskott kunnat förorda? Säkertligen kommer man att på många håll ute i landet inom intresserade nykterhetskretsar göra sig samma fråga. Jag skulle här i det avseendet kunna citera namn, ehuru väl jag underlåter att göra det, på framstående nykterhetsvänner, delvis sådana, som varit ledamöter av denna kammare, vilka sagt, att tiden nu är inne att låta det lokala vetot vila för att framdeles komma till sin rätt och att antaga en genomgripande, enhetligt uppbyggd försäljningslagstiftning, sådan som man efter långa utredningar och många strider nu kommit till. Jag undrar, om icke dessa nykterhetsvänner ändå se denna sak så som den bör ses, med all respekt i övrigt för de meningar, som här givit sig uttryck i motsatt riktning.

När yrkandet om återremiss framställdes här i dag, kände jag mig, det måste jag erkänna, verkligen beklämd, ty mig synes detta varsla om, att frågan även denna gång skall falla. Men till ett sådant resultat vill icke jag, herr talman, för min del bidra, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Christiernson: Herr talman! Den fråga, som nu i dag föreligger här i kammaren, är ju icke ny. Under de senaste fyra åren ha vi haft att göra med denna fråga i olika former. Jag vill erinra om, att när första gången kravet på en individuell försäljningsreform med skärpa framfördes, så var det vid en olämplig tidpunkt, och det gjorde, att en dylik åtgärd uppfattades av många bland oss nykterhetsvänner såsom ett försök att hejda vårt lands torrläggande. Vi behöva icke tvista om detta i dag, utan vi kunna blott konstatera, åtminstone synes det mig så vara fallet, ett minskat motstånd mot nykterhetsrörelsen, d. v. s. mot den nykterhetsrörelse, vilken ställer förbudet som det yttersta målet — det finnes ju nykterhetsvänner, för vilka, ehuru de äro varma nykterhetsvänner vid olika tillfällen, förbudet dock är en styggelse.

men här behöver jag icke närmare tala om det. Det förefaller, som sagt, som om de hinder, vilka man reser i vägen för nykterhetsrörelsen, skola kunna övervinnas, och det onda, som härvidlag kan förefinnas, vänder sig ofta i något gott; detta synes mig även vara händelsen i detta fall. En hel del av dem, vilka anslöto sig till kravet på den individuella kontrollen, när den stora förbudsomröstningen ägde rum, hade väntat sig, att detta skulle bli till nytta för nykterhetsrörelsen. Det visar sig på samma gång, att de verkliga nykterhetsvännerna, även om de vid första påseendet icke kunna acceptera ett förslag, emedan det synes dem med hänsyn till de taktiska principer, som man vill anlägga, icke vara lyckligt, dock sedermera, när de finna, att detta förslag i alla fall kan medföra något gott, söka taga vara på detta. Det framhålles ofta, att en hel del av nykterhetsrörelsens målsmän skulle vara intoleranta, och att man på den sidan icke hade någon förståelse för motparten. Jag vill emellertid med denna fråga såsom bevismateriel konstatera, att så icke är fallet, ty hos dessa verkliga nykterhetsvännar, dessa hundratusentals runt om i landet, de som ha en personlig erfarenhet av rusdryckseländet och som därför ingenting högre önska, än att man må komma till ett bättre tillstånd på detta område, finnes alldeles icke denna intolerans, som man talar om. Men det är alldeles givet, att man med misstro betraktar nya förslag, vilka framkomma från sådant håll, som man tidigare icke räknat till vännerna av vårt folks fullständiga nykterhet.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

(Forts.)

Men vi kunna nu konstatera, hurusom denna lagstiftning, detta förslag till åtgärder, som i dag ligger på kammarens bord, är ett fullständigt lagförslag, och hurusom detta förslag till nykterhetsåtgärder har vunnit nykterhetsvännernas d. v. s. de breda lagrens anslutning under nykterhetsstriden. Således, om ock å andra sidan många nykterhetsvännar anse, att det icke är den bästa vägen, har detta förslag i alla fall accepterats på nykterhetshåll.

Nu ha vi dock kommit så långt fram, att vi här i riksdagen ha ett förslag, om vilket man har anledning förmoda, att riksdagens första kammare skall ge detsamma sin anslutning. Jag undrar, därest vi t. ex. blott för några få år tillbaka skulle haft utsikt att vinna detta förslag, om vi då här i kammaren ägnat så många timmar åt den frågan: skola vi fälla förslaget eller icke?

Jag ber om ursäkt för den misstanke jag här uttalar, men jag kan icke komma ifrån, att det återremissyrkande, som här är gjort, är ett maskerat försök att fälla hela det sammanjämningsförslag, som här föreligger från utskottets sida. Jag tror att den, som uppmärksamst åhört debatten, skall åtminstone finna, att den brist på argument, som utmärkt de talare, vilka yrkat återremiss, ger anledning tro, att vad de verkligen vilja, det ha de icke sagt, ty de kunna icke säga det, och därför ha de likt katten gått omkring den heta gröten. Ja, det kan hända, att det visar sig, att mina misstankar äro ogrundade, och i så fall ber jag på förhand om ursäkt.

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.
(Forts.)

Jag har suttit under åtskilliga år i bevillningsutskottet och därvid haft tillfälle att följa denna fråga, och jag vill säga det, att jag har jämte några av socialdemokraterna i utskottet redan så tidigt som för tre år sedan varit av den övertygelsen, att man skulle försöka få ett positivt beslut till stånd här i riksdagen uti denna fråga. Det har ju gjorts många försök därtill, men jag har då för min del funnit, att det givits sådana, som varit rena motståndare till dylika förslag, och dessa ha huvudsakligen varit att finna i första kammaren. Det har varit sådana, som över huvud taget icke alls intressera sig för nykterhetssaken och som åtminstone i viss mån äro fiender till långt gående lagstiftningsåtgärder i detta fall. Men vidare har även den uppfattningen gjort sig gällande, att t. ex. frågan om lokalt veto är en sådan ytterligt demokratisk fråga, en allmändemokratisk fråga, att man bör fasthålla vid den, och om första kammaren icke har accepterat ett förslag därom, så skola vi icke bry oss om, hur det går med försäljningslagen, eller, såsom en bemärkt nykterhetsman formulerade detta vid ett tillfälle: man skall väl icke taga bort det demokratiska inslaget ur denna reform. Jag tror, att detta uttryck är karakteristiskt för motståndet från det hållet, där man sätter det lokala vetot så högt, att man icke för offret att släppa det för tillfället vill ha en försäljningslag, om vilken det sagts av flera talare i dag, att var och en av dess punkter, möjligtvis med ett undantag, nämligen i fråga om pilsnerdrickat, är fullt acceptabel ur långt gående nykterhetsvänlig synpunkt. Man skulle alltså gärna kunna acceptera desamma, om de komme var för sig, men nu äro de hopbundna och omkring dem har man virat ett band, på vilket det står lokalt veto, och när det nu blir fråga om, att vi skola ta buketten utan omslaget, så säger man: nej, buketten har intet värde utan det där bandet, som sitter omkring! Var och en kan ju själv karakterisera en sådan ståndpunkt; men jag för min del vill dock säga, att nykterhetssaken här i riket gagnas bäst av, att riksdagen i dag antager bevillningsutskottets förslag till sammanjämkning. Jag tror, att om man objektivt ser på den saken och icke blandar in andra synpunkter, så skall man medge, att det vore för vårt folk synnerligen lyckligt att få denna lagstiftning i stället för att icke få den. Man skulle eljest kunna konstatera, att andra kammaren vore en så ivrig vän av det lokala vetot, att om man icke kan få lokalt veto, så vill man sedan icke ha något annat; då är det kammaren nästan likgiltigt, hur det går.

Då jag, herr talman, icke kan finna annat, än att det skulle vara olämpligt för den, som är nykterhetsvän och kanske sedan många år har strävat för en lagstiftning i denna riktning, att nu av andra ovidkommande skäl rösta för en återremiss, vilken icke kan leda till någon annan åtgärd, än att hela frågan för denna gång förfaller, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Christiernson förenade sig herr *Liljedahl*.

Herr Andersson i Skivarp: Såvitt jag kan erinra mig, har jag aldrig här i kammaren förr yttrat mig i nykterhetsfrågor. Men denna fråga har aldrig förut varit i ett sådant skede som nu, och den har aldrig legat så nära sin lösning som nu. Såvida kammaren vill lösa frågan i nykterhetens intresse, då kan jag för min del icke se mer än ett sätt att få frågan löst och det är genom att bifalla det sammanjämningsförslag, som här föreligger. Vad blir eljest följden? Jo, följden blir naturligtvis den, att om första kammaren bifaller sammanjämningsförslaget, kommer frågan om en eller annan dag tillbaka, och då måste denna kammare i alla fall fatta beslut i densamma.

Vad som här föreligger är ju en fullständig reform i nykterhetsavseende, och vid sidan om detta sammanjämningsförslag ligger frågan om det lokala vetot. Dessa båda frågor ligga här alldeles skilda ifrån varandra, och frågan om det lokala vetot kan ju sedan tagas upp vid vilken riksdag som helst; den kan exempelvis tagas upp nästa år lika bra, som den föres fram i år. Men den frågan har ju egentligen icke med nykterhetsfrågan att göra. Jag är alldeles viss om, att det i denna stund är många av vårt lands nykterhetsvänner, som vänta på en lösning av nykterhetsfrågan, nämligen såvitt det gäller nykterheten, och dessa nykterhetsvänner fästa sig icke vid det lokala vetot.

Jag kan, herr talman, icke inför mig själv försvara ett avståndstagande från det föreliggande förslaget, och jag har vid detta tillfälle velat säga vad jag vill och önskar i nykterhetsfrågan, och det är därför, som jag nu kommer att rösta för bifall till det sammanjämningsförslag, som här framlagts.

Herr Lithander: Herr talman! I punkt 4 av bevillningsutskottets föreliggande hemställan har ersättningsfrågan i detta fall vidrörts, visserligen helt lätt, men den har dock vidrörts. Det heter där i denna punkt, att genomförandet av det nu föreliggande förslaget skulle uppenbarligen komma att föranleda ersättningsanspråk, och det har vidare pekats på, att Kungl. Maj:t och riksdagen förutsett sådana framtida anspråk och för sådant ändamål avsatt en fond av rusdrycksmedel, och vidare uttalas den förhoppningen, att Kungl. Maj:t kommer att framlägga förslag i detta avseende.

Jag kan icke neka till, att jag för min del anser, att det hade varit riktigast, om dessa förslag hade varit utarbetade och framlagda för riksdagen i ett sammanhang, ty det kan ju icke förnekas, att om vi här fatta ett beslut i enlighet med det föreliggande förslaget, så komma därigenom många, vilka hittills haft sin utkomst på detta område, att berövas sina förvärvsmöjligheter. Man vet ju, att det finnes många innehavare av affärer, personer, vilka äro familjeförsörjare, handelsresande, biträden och många andra, som på detta område utöva en lovlig näring och härav ha sin utkomst, men som i detta nu stå ovissa inför vad framtiden kommer att bjuda dem. Jag har den uppfattningen, att det vore en upprörande brist på rättskänsla, om riksdagen förbisåg att härvidlag sörja för

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande.

(Forts.)

dessas. Jag kan ju också nämna, att det finnes fall, där denna verksamhet under flera generationer gått i arv, och det kan väl icke vara förenat med rättvisa att blott utan vidare bortse från detta förhållande och icke fullfölja den tanke, som kommit till uttryck i punkt 4.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat understryka den uppfattningen, att det är riksdagens ofrånkomliga skyldighet att härvidlag i fortsättningen göra var man rätt.

Herr J o h a n s s o n i Huskvarna: Då man känner till huru denna fråga behandlats här vid de senaste riksdagarna, och även i år, så vill det förefalla, som om bakom yrkandet på återremiss skulle ligga ett försök att komma denna fråga att falla även nu. Jag skall här be att få uttala mitt beklagande, om så skulle bli fallet, att denna fråga, sådan den nu föreligger, skulle falla även i år. Då vi tänka tillbaka på, huru nykterhetsarbetet bedrivits i vårt land under de senare åren, veta vi var och en, att det arbete, som har bedrivits på övertygelsens väg för att få människorna nyktra, har man måst gå fram steg för steg. Det har icke gått fort framåt, men det har ändå gått i den rätta riktningen. Allt detta arbete, som nu ligger bakom, är grunden till, att vi nu kunna lagstifta på området och genom denna vår lagstiftning befästa de punkter, som vi intagit genom vårt nykterhetsarbete på övertygelsens väg.

Orsaken till, att man nu icke vill ha detta förslag antaget, är den, att det lokala vetot icke är inrymt i lagförslaget. Jag har för min del under den tid jag varit här i riksdagen, då tillfälle givits, röstat för det lokala vetot. Jag har icke heller velat underskatta betydelsen av denna reform med lokalt veto för nykterhetsfrågans tillfredsställande lösning, men då vi veta, att detta lokala veto icke kan för närvarande genomföras, är det väl ändå klokt av oss nykterhetsvänner att, om vi se denna fråga ur rent nykterhetsvänlig synpunkt, taga vad vi nu kan få. Det förslag, som här föreligger, innebär i sanning ett stort steg framåt i nykterhetsavseende. Ingen torde väl kunna förneka, att detta lagförslag, om det genomföres, skulle verka i nykterhetsvänlig riktning. Vi veta, att en stor del av våra landskommuner redan äro torrlagda, och om lokalt veto skulle införas i vår lagstiftning, bleve det så, att de kommuner, som ha krog, finge rättighet att rösta om dess vara eller icke vara, men landsbygdens befolkning finge icke vara med om att rösta, om t. ex. en i närmaste stad befintlig krog skulle få finnas kvar eller ej, utan det bleve ju huvudsakligast stadsbefolkningen, som skulle rösta därom. Det är ovisst, huru långt vi kunde komma och huru många samhällen som skulle kunna torrläggas genom det lokala vetot. Men vad vi veta är, att det lagförslag, som nu föreligger, skulle omedelbart, som det träder i kraft, verka icke blott på en och annan punkt, utan ut över hela landet.

Om nu alltså detta lagförslag verkar i den riktningen, att det kraftigt bidrager till en allmän folknykterhet, så vill jag även vädja

till kammaren att nu antaga detta förslag. Det är verkligen många skäl, som tala därför. Om man tänker på, huru mycken nöd och vilka svårigheter som missbruket av rusdrycker har åstadkommit i vårt land, och om vi besinna, huru många människor, som lida på grund av denna hantering, så är det verkligen skäl i, att vi enas och antaga det nu föreliggande förslaget.

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandeln
ordnande.
(Forts.)

Jag skall sålunda, herr talman, be att få yrka bifall till be-
villningsutskottets förslag.

Herr *Isaksson* instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att bevillningsutskottets memorial nr 32 återförvisas till utskottet för ny behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda memorial.

Omröstningen utföll med 87 ja mot 82 nej; och hade kammaren alltså beslutat återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 9.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av herr Bäcklunds m. fl. motion, nr 276, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad ställning för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande blev utskottets hemställan av kammaren bifallen; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 10.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande av viss tendens i undervisningen vid statsunderstödda skolor.

Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.

*Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.*
(Forts.)

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 303, hade herr *Hage m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, på vilket sätt åtgärder skulle kunna vidtagas till förhindrande av att undervisningen särskilt i historia och samhällskunskap i statsunderstödda skolor, bland annat genom användande av olämpliga läroböcker, bedreves i nationalistisk eller krigsförhålligande anda eller med sådan tendens, att i undervisningen insmöges agitation för vissa samhällsåskådningar och mot andra, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Utskottet har ju enhälligt avstyrkt den fråga, som här ligger före på grund av motion av mig, och det är ju då ganska vanligt, att motionären böjer sig och resignerar. Men för min del vill jag säga det, att jag icke kan göra det i detta fall. Ty för det första är det så, att jag har fått, på grund av motionens väckande, så mycket ovelt i pressen, så jag anser mig redan i den omständigheten ha en anledning att yrka bifall till motionen. Det var nämligen så, att så fort jag väckt denna motion, har jag för min del haft en sådan känsla, som den får, som stuckit handen in i ett getingbo. Det blev nämligen, som alla veta, en mycket lång och hetsig tidningspolemik i frågan, och det sparades dessutom icke på personliga förolämpningar. Det är för resten ett ganska vanligt sätt nu för tiden, när en person väcker en motion, som går emot vissa personers önsknings. Man får, även om man är en så obetydlig person som jag, mottaga högtals anonyma skrivelser, i vilka man utgjuter sin ilska över att den eller den saken blivit framförd. Jag vill som ett exempel nämna, att en så gammal personlighet som historiens gudinna Klio i ett brev, poststämplat i Göteborg, tillskrivit mig en mycket älskvärd skrivelse, som börjar med orden: »Vet hut», och så fortsätter det i samma stil.

Allt detta är för mig en omständighet, som gör, att jag förstår, att jag med denna motion har trampat på en mycket ömtalig liktorn hos högern i landet. Det har, som alla veta, varit ett gammalt privilegium för högern att taga hand om ungdomen och undervisa den efter sin uppfattning och utbilda den på ett sätt, som är fördelaktigt för högern. Denna gamla fördel för högern har på sista tiden, kan man säga, på sätt och vis börjat utveckla sig på ett sådant sätt, att man börjat få en känsla av, att man i vårt land skulle bra gärna från den sidan vilja övergå till att följa det exempel, som lär följas i Preussen och i Tyskland i allmänhet. Där lär det vara så, att man i stor utsträckning utbildar ungdomen på det sättet, att man grundlägger denna nationalistiska uppfattning, som är

mycket framträdande hos en stor del av Tysklands befolkning, i skolorna, och den fortsattes sedan energiskt genom militärisk uppfostran och sådant. Jag vill alltså för min del säga, att när man kan konstatera denna tendens i undervisningen, i historieskrivningen och i våra läroböcker även i vårt land, och när man har kännedom redan förut om dessa högertendenser och förnimmer, att man nu strävar efter från högerhåll att föra in undervisningen på samma banor som i Preussen, så vill jag säga, att det effektivaste sättet att uttala sitt missnöje med en sådan begynnande utveckling skulle vara, om man definitivt sade ut — från andra kammaren åtminstone — genom bifall till denna motion, att man icke vill i vårt land vara med om en sådan utveckling.

*Ang. tendentios
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.
(Forts.)*

Nu har emellertid andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkt motionen. Det lyser ju igenom mellan raderna i uttalandena i motiveringen den uppfattningen, att det kanske icke är så farligt med agitationen genom olämpliga läroböcker och muntliga förkunnelser. Man har sagt t. ex. på något ställe, att det icke är så farligt, om böckerna äro skrivna i en viss tendens, om blott lärarna icke undervisa efter böckernas allmänna läggning. Jag har också tillåtit mig säga i motionen, att det kan vara så i visst fall. Men man må säga det, att det torde kunna antagas, att det är undantagsfall, då det blir på det sättet. Ty det är nog i många fall troligt, att läraren icke gärna vill desavouera läroboksförfattaren. Om läroboksförfattaren gjort ett visst uttalande i en viss sak, tror jag, att läraren alltså icke gärna vill säga till barnen, att detta, som står i boken, skola ni icke tro på, utan saken förhåller sig på det och det sättet. Och man kan förstå, för övrigt, att läraren icke vill gå den vägen, ty det blir dock då ett slags dualism i undervisningen, som har sina betänkligheter. Man måste nämligen förstå, att lärjungar, som finna, att läroboken är skriven på ett sätt och att läraren säger ett annat, icke kunna veta, vad de skola tro, om det är författaren eller läraren, som har rätt. Om man skall få verklig ändring på detta område, tror jag, att vad det gäller, det är att åstadkomma åtgärder, avsedda att skapa ändrade förhållanden med avseende å både läroböckerna och lärarnas undervisning. Jag vill därför säga, att jag tror, att denna motion hade varit från dessa utgångspunkter värd att ägnas större uppmärksamhet i tillstyrkande riktning. Åtminstone borde en del av vad som framföres i motionen kunna bifallas. Nu har ju utskottet visserligen gått en mellanväg, som är så vanligt med utskott. Det är det gamla vanliga med utskotten, att de erkänna att visserligen har motionären rätt i vissa avseenden, men å andra sidan kan man icke underkänna motståndarnas bevisföring, och efter att ha givit en del reverenser åt båda hållen, slutar utskottet med ett slags avstyrkande av hela motionen. Nu vill jag säga i detta sammanhang, att det är en känd sak, att ett sådant för motionären mer eller mindre fördelaktigt uttalande i *motiveringen* icke torde ha så stor betydelse. Det är som alla veta så, att när en motion avstyrkts, betyder det icke så mycket, vad som står i *motiveringen*. Det brukar påstås så i utskotten. Åtminstone. För övrigt, även om *motiveringen* skulle innehålla en del

Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.

(Forts.)

principiella uttalanden till fördel för motionen och motionären, så må man kunna säga det, att det kommer troligen icke att ha så stor betydelse för lärarkårens sätt att undervisa. Vad finnes det exempelvis för garanti för, att alla skolmyndigheter, som skola handlägga dessa frågor, ens läsa ett sådant uttalande av utskottet, när utskottet i alla fall kommit till ett avstyrkande av motionen? Om det hade varit så, att man såsom resultat av motionen hade kommit därhän, att man från de ansvariga skolmyndigheterna fått fram, att de samtidigt hade rent av utgivit vissa direktiv till dessa skolmyndigheter, som dessa hade att följa, och utskottet hade pekat på att det givits ut nya direktiv, som de skulle böja sig för, i den mån de ha rätt att besluta i dessa frågor, då hade det enligt min mening funnits större motiv för avstyrkande av motionen.

Ja, som sagt kommer jag att hålla på motionen, och jag vill ytterligare säga, att jag tror, att i en sådan fråga som denna ligger huvudvikten vid, om motionen bifalles eller icke bifalles i *andra* kammaren. Jag tror nämligen, att på det håll, där man icke vill göra något för denna sak, kommer man ovillkorligen att visa på, att andra kammaren har avslagit motionen. Den omständigheten, att utskottet och kammaren därvidlag kommit att antaga en mer eller mindre välvillig motivering, tror jag icke tillmätas så stor betydelse i landet på de håll, där man vill sätta sig emot de synpunkter, som gå igen i motionen. Åtminstone tycker jag för min del, att, om icke utskottet velat vara med om att tillstyrka allt, borde utskottet åtminstone kunnat tillstyrka den tanke, som ligger framförd i yrkandet på tillsättandet av en nämnd, en nämnd för att granska läroböckerna. Det har talats om för mig att det varit lärare, som frivilligt använt sig av *den* metoden, och jag tror, att det ginge utmärkt väl att ordna saken på det sättet. Olika synpunkter finge då göra sig gällande. Om det då konstaterades, att en bok gillades av alla parter från olika politiska håll och med olika politiska synpunkter, då bleve boken sådan, att man icke kunde säga annat än gott om den och att den komme att tillfredsställa alla olika uppfattningar, som finnas i avseende å hur en historisk lärobok eller en lärobok i samhällskunskap skall skrivas.

Men om man möjligen icke skulle vilja vara med om detta, så borde man kunnat vara med om att på något sätt motverka de antydde olägenheterna genom att man åtminstone föreslagit, att sådana läroböcker i historieundervisning och samhällskunskap, som här i utskottets utlåtande förklarats mindre lämpliga, på något sätt skulle kunna avlägsnas från undervisningen. Nu inträder det, enligt min uppfattning, synnerligen avita förhållandet, att utskottet ävensom en del ansvariga skolmyndigheter yttrat, att med avseende på vissa historiska läroböcker kan man kanske i viss mån erkänna, att de äro olämpligt formulerade och olämpligt skrivna. Men trots det, att man erkänner, att dessa läroböcker äro olämpligt skrivna och olämpligt formulerade, så säger man: det kan icke hjälpas, de få tills vidare användas i skolan. Man erkänner alltså, att dessa böcker å ena sidan äro olämpliga, men man gör intet för att

få bort dem. Visserligen talar man i detta sammanhang om att man hoppas, att i kommande upplagor de anmärkta förhållandena skola bli en rättade, men det är endast en stilla och from förmodan.

*Ang. tendentios
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.*

(Forts.)

Jag tror för min del, att dessa saker, som jag påpekat i det här sammanhanget angående olämpligheten av att skriva läroböcker på ett visst sätt, framträtt och framträda i det dagliga livet, och detta förhållande har lett till, att det uppstått misshälligheter mellan skolan och hemmet, vilka jag anser vara synnerligen beklagliga. Vad inträffar nämligen, om undervisningen är lagd på ett visst partiskt sätt? Jag antar t. ex. att i en lärobok i samhällskunskap säges om en viss politisk riktning, eller en facklig arbetarrörelse, något ofördelaktigt, och att det också läres efter vad som säges i boken. Vad innebär det? Jo, det innebär i verkligheten det förhållandet, att läraren och läroboken framhålla för vissa barn, att deras föräldrar äro sämre samhällsmedborgare än andra. Om det till exempel göres ett utfall i boken mot en viss politisk riktning och en man, tillhörande denna politiska riktning, har ett barn i skolan, så innebär ju lärarens och bokens förkunnelse, att det säges ut för barnet, att dess far är en sämre samhällsmedborgare än andra. Man måste säga, att då läroboken kan leda till sådana konsekvenser, så är det beklagligt. Det kan i vissa fall icke medföra något annat än att, när barnet kommer hem, det säger, att så och så säger läroboken och så och så säger läraren. Och vad blir följden härav? Jo, fadern eller modern till barnet säger; du skall icke tro, vad läraren och läroboken säga, läraren ljugar och läroboken ljugar. Då är det klart, att barnet kommer i en sådan situation, att det förstår, att här strida å ena sidan lärarens och lärobokens utsagor mot föräldraauktoriteten å den andra. Och jag säger öppet, att om förhållandena fortfarande äro desamma här i landet, när mina barn komma till en sådan ålder, att de skola läsa historia och samhällskunskap, och jag märker, att de i skolan bibringas en, enligt min uppfattning, skev uppfattning om vissa samhällsförhållanden, så kommer jag att hänsynslöst säga till dem detsamma: att läraren och läroboken ljuga. Men sådana situationer och eventualiteter kan man få bort genom att man i enlighet med motionens yrkande i största möjliga mån söker åstadkomma en ändring i dessa förhållanden och få en kontroll ordnad på sådant sätt, att sådana situationer icke behöva ifrågakomma. Det är ju verkligen så — det kan icke nekas — att en hel del av den förkunnelse, som ingår i läroböckerna är nationalistisk och sådan, att åtminstone vi socialdemokrater icke på något sätt kunna vara med om densamma. Och jag tror icke heller, att andra vänstermän kunna vara med om att gilla den. Jag föreställer mig, att för en stor del medborgare är det synnerligen betryckande att konstatera, att man söker genom läroboken och lärarna inpränta en del åskådningar, som äro rent fientliga och främmande mot de åskådningar, som finnas hos barnens föräldrar.

Jag säger alltså, att om utskottet icke velat vara med om att tillstyrka *hela* motionen, så tycker jag, att utskottet åtminstone kunnat gå den vägen, att det tillsyrkt förslaget om en utredning, av-

Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.
(Forts.)

seende åstadkommandet av en nämnd och eventuellt en del andra saker, så att Kungl. Maj:t kunnat taga upp dessa frågor till prövning. Jag tror, att särskilt under de hårda partistrider, som existerat under dessa sista år, hade det varit av betydelse, om sådana frågor blivit mera beaktade än förut.

Jag vill alltså uttala, att vad utskottet anfört mot mig och motionen och till förmån för en avstyrkande hemställan, jag för min del icke anser vara av sådan art, att det kan förmå mig att frångå vad jag uttalat i motionen, och under sådana förhållanden skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till motionen.

Herr *Johansson* i Sollefteå instämde häruti.

Herr *Björling*: Herr talman! Motionären erinrar till en början, att denna lilla motion väckt en viss uppmärksamhet och blivit föremål för betraktelser av tidningspressen samt att den väckt starka gensagor på vissa håll och på andra håll även mött ett visst gillande. Det är av denna anledning som jag skall be att få yttra några ord, i synnerhet som en av historieskrivarne eller rättare en av läroboksförfattarne till utskottet inlämnat en större inläga, som blivit intagen nästan i sin helhet i tidningspressen. Jag vill då först och främst begagna tillfället för att tillbakavisa en beskyllning, som riktats mot motionärerna och som gått ut på, att vi skulle avse att göra våld på den historiska vetenskapens resultat eller omvärdera dessa på något sätt i socialdemokratisk riktning. Detta har alldeles icke varit motionärernas mening. Vi veta alla, att det historiska stoffet är mycket vidlyftigt, varför det för författare av läroböcker i sammanträngd form är en viss svårighet att av detta stoff taga ut det, som är det väsentligaste och mest lämpliga för de lägre skolorna. Det kan dock icke nekas, att motionärerna i stor utsträckning haft rätt i sin kritik — och det har även delvis erkänts av de myndigheter som yttrat sig om motionen — att en del läroböcker långt ifrån hållits i objektiv anda. Jag vill för min del särskilt betona, vad jag anser som en sak, som icke kan bortresoneras, nämligen att man givit allt för stort utrymme åt krigsskildringar, fältslag och blodiga bataljer i de mindre läroböckerna. Om man jämför de läroböcker, som exempelvis äro författade av doktor Grimberg — jag antar, att det icke gör något, att jag nämner hans namn, då det förekommer i det nämnda utlåtandet — så skall man finna, att åt sådana skildringar lämnats relativt större utrymme i de mindre läroböckerna för folkskolan än i de för andra skolor avsedda. Detta finner jag för min del något egendomligt. I detta ligger något så att säga tendentiöst, fastän det kan hända, att författarna själva icke velat inlägga någon tendens i detta.

Vi ha ingalunda ifrågasatt, att krigsskildringarna skulle helt uteslutas ur historien. Det skulle naturligtvis beträffande dessa böcker te sig som något mycket märkvärdigt, om det skulle bli blanka sidor så att säga vid beskrivningen av t. ex. stormakts-tiden, så att det kan naturligtvis icke ifrågasättas. Nu har en av

läroboksförfattarna här icke så litet ironiskt beträffande krigsskildringarna yttrat, att en del av de blodiga bataljer, som beskrivas i de mindre läroböckerna, kommit dit mera för att verka avskräckande. Men detta säger han, som sagt, så ironiskt — ja, jag vill icke besvara kammaren med att läsa upp det — så att jag vet egentligen icke, vad författaren menar.

*Ang. tendentios
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.
(Forts.)*

I detta samband vill jag säga, att det finnes en lucka i fråga om krigsskildringarna i de mindre läroböckerna däri, att det så litet talas om de förskräckliga följderna av de krig, som förekommit i historien. Det talas så litet om detta, men ofantligt mycket om de härliga fältslagen och segrarna.

Detta är något misstänkt, ty om man går till de historiska källorna, finner man ganska mycket, som skulle lämpa sig, om man såsom författaren, herr Grimberg, menar, även vill ha med något i framställningen, som kan verka avskräckande för krig. Det finnes dock ganska litet av detta i de mindre läroböckerna, ehuru det vore en del ganska tacksamma reflektioner att göra i det fallet, särskilt vid behandlingen av förhållandena efter den s. k. stormaktstidens slut. Detta har emellertid, som sagts, tagits ganska knapphändigt. Visserligen förekommer en skildring, som är nog så avskräckande gentemot krig, nämligen om Sveriges ställning efter den store Karl XII:s död, då Sverige blivit lett till undergångens brant genom konungens ständiga krig. Men samtidigt läser man i skolorna med förtjusning skaldens ord:

»Böj, Svea, knä vid kriften,
din störste son göms där,
läs nötta minnesskriften,
din hjältedikt hon är.»

Och detta passar just icke mycket ihop med de svartmålningar av Karl XII:s regemente, som möjligen finnas även i de mindre läroböckerna. Jag vill icke gå in närmare på detta nu, utan skall inskränka mig till att hänvisa till en del andra påpekanden, som gjorts i motionen.

Beträffande arbetarrörelsen och andra folkliga rörelser har utskottet och en del av de myndigheter, som yttrat sig, givit motionärerna ganska rätt i vad de framhållit, nämligen att det är en ganska förvrängd skildring av hela rörelsen, som förekommer på en del ställen i läroböckerna. Det behöver jag ju icke tala om, det veta herrarna själva, hur skadligt sådant verkar på lärjungarna. Jag skall endast hänvisa till ett uttalande av en så pass liberal tidning som Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Jag skall icke besvara kammaren med att uppläsa detta, men vill nämna, att det är en spaltlång artikel, där tidningen beträffande skildringarna av arbetarrörelsen etc. helt och hållet ställer sig på motionärernas ståndpunkt och förklarar, att författaren till den nämnda läroboken i det avseendet valt sina ordalag mycket olämpligt och gått mycket partiskt till väga i sin framställning. Detta gäller också den tvistiga frågan om unionsstriderna, som ju varit särskilt ömtåliga för Sverige.

Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.
(Forts.)

Nu talar utskottet liksom de officiella myndigheterna här om, att det må vara nog för att få en ändring till stånd att dessa påpekanden ägt rum o. s. v. Den föregående ärade talaren nämnde också något om detta. Men då måste jag ställa den frågan: Varför har man icke blivit uppmärksamgjord på denna sak förut utan först genom sådana här framställningar? Man kan ju i alla fall befara, att man upphör att intressera sig för objektiva läroböcker, när det fått gå någon tid och man glömt bort dessa påpekanden. Och då kommer det, som motionärerna sade, kanske att gå i samma stil som förut, och de läroböcker, som blivit kritiserade, komma möjligen att användas som förut. Dock må man väl hoppas, att läroboksförfattarna, såsom de lovat, komma att ändra vissa uttryck i de nya upplagorna; så mycket kan man ju begära av dem.

Jag vill icke hålla så strängt på vad som talas om på ett ställe i motionen, nämligen om skärpt inspektion och disciplinära åtgärder o. s. v. Det saknas dock icke exempel i det föregående, som visa, att när det gäller att komma åt sådana här tendentiösa riktningar vid våra läroanstalter, så har det varit ganska skralt beställt med möjligheterna härtill. Jag vill endast erinra om en sak, som vi alla komma ihåg. Det inträffade för någon tid sedan, att man tog sig för att läsa som uppbyggelseskrift Sven Hedins Varningsord i en del av våra statsunderstödda skolor. Och detta upptäcktes, vill jag minnas, icke av några skolmyndigheter, utan den saken tog man itu med först, sedan det varit en interpellation i riksdagen och vederbörande ecklesiastikminister fått sin uppmärksamhet fäst på saken, i vilken han då genast ingrep. Men det kunde dock försiggå, att man läste en sådan skrift som denna, om vilken väl icke någon här närvarande vill påstå, att den är hållen i någon objektiv riktning och väl icke heller, att den har något vetenskapligt värde. Ett och annat ytterligare exempel i den riktningen skulle jag nog kunna framhålla, men jag vill icke upptaga tiden längre.

Det synes dock framgå av detta, att åtminstone en del av motionen, såsom redan förut blivit nämnt här, nämligen den som berör frågan om granskningsnämnder, skulle kunna vara något att tänka på. Visserligen säger här en av myndigheterna, att om man skulle tillsätta sådana nämnder, sammansatta av representanter för olika politiska åskådningar, så skulle politiken införas i läroanstalterna. Ja, detta yttrande bevisar ju tämligen klart, att man tror, att de som ha hand om undervisningen eller övervaka densamma, alls icke ha någon politisk åskådning, utan äro fullständigt politiskt neutrala. Men som vi veta, ha myndigheterna och de styrande här i landet från äldsta stider rekryterats från högerhåll, så att någon objektivitet i det avseendet kan man precis icke tro så mycket på, även om vederbörande själva göra det. Det är mycket betecknande, att man kommer till den betraktelsen, att så länge en viss riktning får ha hand om kontrollen, så länge är det bra ställt, då är det ingen politik i spelet, men så fort andra riktningar och meningar vilja blanda sig i leken, då blir det genast politik i det hela.

Jag skall icke upptaga tiden längre och ehuru det icke finnes

någon utsikt att få motionen igenom, skall jag, eftersom jag under skrivit densamma, be att få understödja herr Hages yrkande.

*Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
stödda skolor.*

(Forts.)

Herr Helger: Herr talman! När den ärade motionären begärde ordet för att yrka bifall till sin motion, så förmodade jag, att han skulle ha några nya sakliga skäl att framlägga för bifall till motionen. Men jag kunde icke finna detta, utan han yttrade sig mera om lämpligheten, för främjande av en objektiv historieundervisning, av att bifalla motionen eller att avslå den med en välvillig motivering. Han ansåg i det hänseendet, att utskottet borde ha tillstyrkt någon eller några av de åtgärder, som av honom hade föreslagits. Men motionären har då förbisett, att utskottet icke kunnat bli övertygat om att någon av de åtgärder, som motionären föreslagit, skulle vara lämplig för det avsedda ändamålet, nämligen att åstadkomma en objektiv historieundervisning. Utskottet har visserligen funnit, att ett och annat i vad motionären har anfört mot den nuvarande historieundervisningen är berättigat, och detta har utskottet också givit uttryck åt, men till de föreslagna åtgärderna har utskottet nödgats ställa sig avvisande.

De anmärkningar, som motionären har haft mot historieundervisningen, såsom den nu bedrives i våra skolor, äro dels att den innehåller krigsförhärlikande skildringar, dels att den är nationalistisk och dels att den är partisk för vissa politiska åsikter och mot andra.

Beträffande först de krigsförhärlikande skildringarna så har motionären givit exempel på en sådan skildring och sökt därmed ådagalägga, vad han menar med krigsförhärlikande skildringar, vilka han yrkar skulle ersättas med skildringar ur den fredliga utvecklingen. Motionären nämner såsom exempel en livlig skildring av en batalj, i vilken Gustaf II Adolf sköt en motståndare och slog den andre i huvudet med pistolkolven. Utskottet har emellertid ansett, att även sådana saker måste skildras, så att barnen få en levande föreställning om den tid, i vilken de historiska personerna levde, och så gick det till på den tiden, det komma vi aldrig ifrån. Det är nämligen icke meningen, att historien skall vara en samling av sedelärande berättelser, utan det är meningen, att de historiska tilldragelserna skola skildras så, att barnen få ett troget och levande intryck av den tid då de inträffade.

Hur motionären tänker sig, att krigshändelserna skulle behandlas, framgår bland annat av vad han i en försvarsskrivelse i en tidning har sagt, nämligen att beträffande sådana där bataljer borde man inskränka sig till att angiva årtalet, huru många som deltog och vilka som segrade. Jag anser för min del, att det vore att återgå till det sätt att undervisa i historia, som man använde för länge sedan och som vi ha ett sorgligt minne av från vår barndom, då vi läste Odhners historia. Nu går man till väga på ett helt annat sätt, man skildrar både den fredliga utvecklingen och den krigiska på ett sådant sätt, att barnen få ett levande intryck därav.

Nu har motionären yttrat, att man lämnat för litet utrymme åt den fredliga utvecklingens skildrande, och denna anmärkning

Ang. tendentiös
undervisning
i statsunder-
rättade skolor.

(Forts.)

underströks av den andre motionären, herr Björling. Ja, detta har sagts många gånger, så ofta, att man börjat tro, att det verkligen förhåller sig så. Det har roat mig att räkna efter, hur många sidor som i den mest klandrade boken ha använts för skildrande av kriget och huru många som ägnats åt den fredliga utvecklingen, och jag har då funnit, att denna bok, som man här har klandrat och som man använder mycket i folkskolorna, innehåller 352 sidor och att av dessa 95 äro ägnade åt kriget. Jag undrar, om man verkligen, när det gäller att skildra ett gammalt krigarfolks historia, kan ägna mindre utrymme åt skildringar av kriget.

Det är visst icke så, att krigets bedrifter ha skildrats mera livligt än fredens. Jag skall såsom exempel härpå föredraga några rader ur samma historia för att visa, hur livligt även sådant kan skildras. Det heter på ett ställe här i en skildring av Olov Rudbecks sista bragd: »Det led mot slutet av Olov Rudbecks rastlösa levnadsdag. Han tycktes få sluta den i frid. Då kom ett förkrossande slag. Natten efter Kristi himmelsfärdsdag 1702 utbröt i Uppsala en eldsvåda, som lade nästan hela staden i aska. På morgonen hotades universitetets dyrbaraste skatt, dess bibliotek. Då syntes överst på byggnaden, säger en gammal berättelse, i en virvel av gnistor, mellan eldskenet och rökstoderna, en gubbe av kämpaväxt och med gräsprängda lockar, fladdrande för stormen. Det var den gamle Olov Rudbeck, som från det redan rykande spåntaket anordnade sprutornas ledning och utdelade befallningar med denna väldiga härskröst, vars ord ända bort i Svarbäcken förnummos med full tydlighet. Han underrättades, att hans eget hus var antänt, att fyra årtiondens frukter, att hans botaniska verk, att den outgivna fortsättningen av hans *Atlantica*, att hans mångfaldiga, cersättliga samlingar uppgingo i lågor. Förgäves! Han övergav ej sin plats. Och så blev vad som kunde räddas bevarat genom den sjuttiofååriga mannens orubbliga ståndaktighet.»

Här är ett exempel på, hur den författare, som här är ifråga, har skildrat även en fredlig bragd på ett sätt, som för barnen är fängslande. Detta är något genomgående för det sätt att berätta svensk historia, som man nu har kommit till, och det vore en beklaglig tillbakagång, om man skulle återgå till detta uppradande av årtal, händelser och siffror, som man en lång tid höll på med.

Vidare sägs det, att denna historieskrivning är nationalistisk. Ja, i den punkten har utskottet i någon mån givit motionären rätt. Detta sammanhänger med att man i vissa fall har velat bedöma gångna tiders händelser efter de synpunkter, som äro ledande för våra handlingar. Det är emellertid icke riktigt, ty endast om man bedömer varje tids människor efter den tid, då de levde, kan man lägga ansvaret, där det bör läggas, och då faller ens dom mera rättvis. Vi måste emellertid säga oss, att motionären i åtskilliga fall har gått till överdrift, då han har sagt, att våra historieskrivare överallt lagt skulden till alla krig på våra grannar. Så är som bekant icke förhållandet, utan det finnes nog vissa fall, där skulden verkligen lagts på svenska män. Det kan sålunda icke

undgå den, som läser dessa historieböcker i sammanhang, att åtskil-
liga av stormaktstidens krig har man icke tillagt så ideella motiv,
som man har gjort förut, utan man har framhållit, att åtskilliga
av dessa krig voro föranledda av att man ville skaffa Sverige ett
Östersjövälde och sedan behålla detta.

Ang. tendens
undervisning
i statsund-
stötta skolor
(Forts.)

Vad slutligen beträffar den sista anmärkningen mot våra läro-
böcker, så har motionären där mera rätt än i någon av de föregå-
ende. Det är naturligtvis ytterst stora svårigheter för dem, som
skola skriva historia om vår tid, att sätta ungdomen in i vår tids
politiska och sociala frågor. Det kan knappast vara möjligt för
någon att undvika, att hans egna åsikter någon gång komma fram.
Men det vore naturligtvis önskligt, när andra partiets åsikter läg-
gas fram, att författaren icke tillägger dessa partier sådana åsikter,
som de icke vidkännas. Så har skett i åtskilliga fall, det kan icke
förnekas. Jag skall be att få nämna ett par sådana fall.

I en lärobok för läroverken heter det om socialismen så här:
»Därför fordrar socialismen, att all enskild äganderätt till produk-
tionsmedlen, jorden, skogarna, gruvorna, vattenfallen, fabrikerne
o. s. v. skall upphävas och dessa övertagas av staten. Staten skall
sedan ordna allt arbete och fördela avkastningen lika mellan med-
borgarna.» Det finnes säkerligen icke en socialist i detta land, som
vidkännes, att detta är socialismens program. Vidare heter det:
»De arbetare, som ingå i en fackförening, tvingas nämligen att an-
sluta sig till det socialdemokratiska partiet. Denna tvångsanslut-
ning ha dock en del arbetare börjat motsätta sig och ha i stället
grundat fristående fackföreningar.» Denna bok är skriven år 1915,
och författaren har då icke observerat, att i själva verket är detta
sedan 1908 icke riktigt. Vidare heter det på ett annat ställe på
samma sida: »På senare tid har arbetarrörelsen emellertid börjat
använda ett annat kampmedel. För att försvaga kapitalisterna och
öka behovet av arbetskraft bestämma fackföreningarnas ledare, hur
stor mängd arbete i timmen arbetarna få utföra.» Jag tog mig
friheten att fråga Landsorganisationens ordförande, om detta var
riktigt. Jag är säker på, att, om det varit riktigt, han icke skulle
haft någon anledning att dölja det för mig, men han förklarade,
att detta alls icke var sant, och det är det naturligtvis icke heller.

Jag har framdragit dessa exempel, icke därför att jag tror,
att författaren har medvetet önskat framställa det socialdemokra-
tiska partiet i en oriktig dager, utan därför, att han förmodligen
fått sina uppgifter i andra hand och icke kommit att tillräckligt
noggrant kontrollera dem. Men det måste medgivas, att när så-
dana meddelanden läsas i skolorna av barn till arbetare, som till-
höra denna rörelse, och dessa sedan komma hem och berätta vad
de lärt, så bli föräldrarna naturligtvis allt annat än glada och kom-
ma icke att intagas av några vänliga känslor gentemot barnens
lärare och mot skolan.

Men om vi sålunda ha kunnat giva motionären rätt i vissa
avseenden, så ha vi dock, såsom jag nyss nämnde, icke kunnat gå
med på de åtgärder han föreslår. Vilka äro dessa åtgärder? Jo,

*Ag. tendentiös
undervisning
i statsunder-
södda skolor.*

(Forts.)

de äro: skärpta inspektioner, disciplinära bestämmelser, ökad befo-
genhet för skolråden att inskrida och uteblivet statsbidrag. Jag är
alldeles säker på, att vilka av dessa åtgärder, som skulle vidtagas,
skulle de mycket lätt leda till bedrövliga trakasserier för lärare av
olika politisk åskådning. Det har icke saknats exempel på att
redan med de bestämmelser, som vi nu ha, lärare ibland kunna
oförskyllt råka ut för obehagligheter. Det berättades för icke så sär-
deles länge sedan, hurusom en lärare fick en varning, som stadfästes
av domkapitlet, men lyckligtvis upphävdes av Kungl. Maj:t. En av
anklagelsepunkterna var denna: När läraren vid en examen hade
undervisat om socialismen — just efter Grimbergs lärobok — så
»lät han så entusiastisk». När man hör sådant, kan man bli be-
tänksam. Den ena gången kunde en lärare ur ett politiskt parti,
den andra gången ur ett annat, råka illa ut, ifall vi finge några
särskilda renlärighetsbestämmelser på detta område. Jag tror det
vore lika olyckligt som att införa renlärighetsbestämmelser ifråga
om kristendomsundervisningen, vilket ju var på tal här i fjol, men
då enhälligt avlogs av kammaren.

Så var det granskningsnämnderna. Även till den åtgärden har
utskottet nödgats ställa sig avvisande. Jag hinner icke närmare
ingå på skälen härför, men det kan vara tillräckligt att säga, att
vi ha alldeles tillräcklig erfarenhet av vad sådana gransknings-
nämnder ha för inflytande på läroböckerna. Vi ha nämligen be-
träffande en lärobok en sådan granskningsnämnd, och det har inga-
lunda lett till att göra den läroboken bättre, utan snarare sämre.

Jag tror, att det bästa försvaret mot partisk undervisning och
mot partisk framställning i läroböcker är den fria kritiken. Om
den får göra sig gällande, så kan den leda till dels att författaren
själv noggrannare granskar sina uppgifter och dels att han, där
så behöves, när det gäller politiska frågor, låter någon tillhörande
ett motparti se igenom de uppgifter, som lämnas, så att han icke
tillägger ett parti en åsikt, som detta parti måste reagera emot.
Jag har således icke kunnat finna något, som har gjort det möj-
ligt för utskottet att tillstyrka denna motion, utan vi ha fått nöja
oss med de uttalanden vi gjort i motiveringen, och jag är alldeles
säker på att vederbörande skolmyndigheter och läroboksförfattare
visst icke äro okänsliga för den kritik, som framkommer under
denna eller någon annan form.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets
hemställan.

Herr H a g e: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att
säga några korta ord.

Herr Helger slutade med att tala om att den fria kritiken
skulle vara den bästa garantien för att det icke skrevs partiska lä-
roböcker. Ja, det vore nog bra, om denna fria kritik hade något
större inflytande på vederbörande skolmyndigheter. Men det är ju
så, att denna kritik visserligen kan tillgripas, men om skolmyn-
digheterna icke fästa något större avseende vid denna kritik, så

vet läroboksförfattaren, att han kan fullständigt sätta sig över den, och resultatet av denna fria kritiks utövande blir då ingenting alls.

Jag skulle vilja taga fasta på vad herr Helger yttrade, när han talade om, att i denna lärobok, som han nämnde, det förekommer en hel del mycket egendomliga uppgifter om arbetarrörelsen och socialismen. Ett faktum är i alla fall, att dessa uppgifter i den lärobok, som herr Helger nu gjort anmärkning på, de komma — trots allt, trots att det finnes en alldeles bestämd uppfattning, att dessa »lärosanningar», som man kan kalla dem med citations-tecken omkring, äro oriktiga — likväl att stå kvar i boken och boken kommer fortfarande att användas. Den omständigheten är verkligen sådan, att den talar i synnerligen hög grad för att man bör bifalla motionen.

*Ang. tendentios
undervisning
i statsunder-
stödda skolor*
(Forts.)

Slutligen vill jag, när herr Helger kom in på frågan om skildringar av krigshändelser, framhålla, att sådana händelser kunna skildras på olika sätt. Om man jämför olika historiska läroböckers författares sätt att skildra sådana krigshändelser, så är det högst olika. Somliga författare skildra dem på ett sådant krigsförhärli-gande sätt, att det måste verka betryckande på varje fredsvän, och detta verkar alldeles givet i riktning *mot* fredsrörelsen och freds-åskådningen, under det att andra författare ha ett annat mera sym-patiskt sätt att skildra dessa händelser. Men jag tror, att man kan ha mycket starka skäl för att yrka på ändring i denna punkt, särskilt när det gäller undervisningen för barn, som icke äro komna till mogen ålder. Skulle herr Helger och skulle verkligen någon anse det lämpligt och tillrådligt att taga de allra värsta skildrin-garna från krigshändelserna ute vid fronterna och sätta dessa skildringar för ögonen på en sju- och åtta-års pojke? Det blir precis samma förhållande, såvitt jag kan se, när man tager lik-nande skildringar från Gustaf II Adolfs tid och sätter framför en pojke i samma ålder. Men om vi icke anse det riktigt att taga de krigsskildringar, som vi nu se dagligen i tidningarna, och sätta dem för ögonen på barn i den åldern, så kan det icke heller anses riktigt att sätta framför ögonen på dessa barn sådana skild-ringar från gångna tider. Ty den omständigheten, att det i ena fallet gäller nuvarande tid och i andra fallet en gången tid, borde icke på något sätt ha avgörande betydelse härvidlag.

Jag skulle som sagt kunna anföra en stor del andra skäl, som tala till förmån för min motion, men jag vill inskränka mig till och nöja mig med vad jag nu sagt, och yrkar alltså bifall till mo-tionen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr tal-mannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta mo-tionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlå-tande, nr 15, i anledning av herr Björlings m. fl. motion, nr 309, om

skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av allmän semester för arbetare; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

Vidare föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av återburet stipendium för utbildande av präst, förtrogen med finska språket; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Ang. anslag
till skriv- och
ritbiträden åt
bergmästarna.*

Statsutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 24 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för anställande av skriv- och ritbiträden hos bergmästarna föredrogs nu. Därvid yttrade

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren behagade finna, ha åtskilliga ledamöter av statsutskottet och bland dem jag nödgats reservera oss mot det förslag, som här av statsutskottet framlagts.

Uti en kungl. proposition har ifrågasatts att på extra stat för år 1918 för anställande av skriv- och ritbiträden hos bergmästarna anvisa ett förslagsanslag, högst 9,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av nämnda belopp disponera högst 3,000 kronor.

Vid behandlingen av detta ärende kunde statsutskottet icke undgå att finna det egendomligt, att man här ifrågasatt under pågående utredning rörande omreglering av lönerna för bergsstaten ett bidrag till bergmästarna, under det att man härvid icke ifrågasatt indragning av de sportler bergmästarna uppbära och med vilka man nu avsett, att de skola kunna avlöna erforderliga skriv- och ritbiträden. Statsutskottet fann på grund härav anledning verkställa en undersökning angående de belopp, till vilka dessa sportler uppgå, och som kammaren finner är resultatet av denna undersökning intaget i föreliggande utlåtande. Det visar sig där, att sportlerna i de olika distrikten växla mellan högst 1,591 kronor och lägst 553 kronor och att de i genomsnitt utgöra 891 kronor. Under sådana omständigheter kunde det ju icke gärna ifrågasättas, att man skulle bifalla den kungl. propositionen om bidrag till berg-

mästarna för skriv- och ritbiträden, utan att man på detta område, såsom annars brukar iakttagas, samtidigt indrager utgående sportler. Det visade sig emellertid, att skulle man vidtaga en sådan åtgärd, indragning av sportlerna, så hade man anledning tro, att man därigenom i stort sett icke skulle förbättra bergmästarnas ställning utan snarare försämra den, något som reservanterna i statsutskottet ansågo sig icke kunna bidra till.

Ang. anslag till skriv- och ritbiträden åt bergmästarna.
(Forts.)

Under sådana omständigheter ansågo vi reservanter det icke vara möjligt att komma till något annat resultat än att yrka avslag på den kungl. propositionen. Vi instämma gärna i det erkännandet, att det synes erforderligt att förbättra bergmästarnas ställning, men anse, att det icke låter sig göra på det sätt Kungl. Maj:t föreslagit, och vi anse ännu mindre, att det kan vara möjligt att göra det på det egendomliga sätt som utskottsmajoriteten här har tänkt sig. Utskottsmajoriteten säger nämligen, att den anser det lämpligt, att »det belopp, varmed sportlerna kunna visa sig överstiga utgifter för skrivmaterialier, trycksaker, arkivaliers vård samt kostnader för kontors- och arkivlokal — dock vad sistnämnda utgiftspost angår ej till högre belopp än 300 kronor — tages i anspråk för avlönande av skriv- och ritbiträdeshjälp». Detta vore ett insläende på en fullkomligt ny väg i fråga om bidrag till skriv- och ritbiträden, tillämpning av en princip, som aldrig någonsin mig veterligt varit tillämpad.

I detta sammanhang ber jag också att få påpeka, att åtminstone två av bergmästarna åtnjuta fria bostäder, och man har då litet svårt att tänka sig, hur majoriteten ämnat ordna denna sak. Det har inträffat mer än en gång under de senare åren, då man haft att behandla i motionsväg framkomna frågor angående lönetillskott för befattningshavare i den ena eller andra kategorien, att man på grund av att deras löner varit föremål för pågående reglering nödgats, trots att behovet av en förbättring varit väl motive-rad, åtminstone för det närvarande avslå framställningar om dylika lönetillskott. Och jag ber i detta sammanhang särskilt att få påpeka, att så har man gjort beträffande järnvägsmännen även i de lägre graderna. Man måste dock erkänna, att behovet där är fullt så framträdande som här, där det gäller tjänstemän, vilka med det av 1912 års riksdag beviljade lönetillägg åtnjuta en årlig lön, som med två ålderstillägg uppgår till 7,000 kronor.

Jag skall, herr talman, vid denna sena timme icke förlänga debatten, utan jag skall anhålla att få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 14.

Härefter föredrogs vart för sig:

statsutskottets utlåtande, nr 86 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse till rådhusrätten i Luleå i anledning av dess befattning med vissa mål; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om undantag från tillämpningen av förordningen den 25 juli 1912 angående särskild skatt å majs, utländsk potatis samt maniokarot och andra väsentligen lika stärkelserika, tullfria utländska ämnen, använda vid tillverkning av stärkelse.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 15.

Ang. befrielse
för brännvins-
försäljnings-
bolag från
kommunal
skattskyldig-
het.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befrielse för de i 12, 14 och 15 §§ av förordningen angående försäljning av brännvin avsedda bolag från skyldigheten att erlägga kommunalutskylder.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 207, hade herr *Bolander* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga dels förslag till sådana förändringar av nu gällande författningar, att de bolag, som enligt bestämmelserna i 12, 14 och 15 §§ i förordningen den 9 juni 1905 uteslutande hade till ändamål att idka handel med brännvin, bleve befriade från skyldigheten att erlägga kommunalutskylder, dels ock förslag om ersättning till vederbörande kommuner för den genom nyssnämnda bolags skattefrihet förorsakade minskningen av de till kommunerna inflytande utskylderna, vilken ersättning lämpligen borde utgå efter en fallande skala under ett visst antal år, exempelvis till och med 1935.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av herr *Boland*ers förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till bestämmelser därom, att de i 12, 14 och 15 §§ av gällande förordning angående försäljning av brännvin omförmälda försäljningsbolag bleve befriade från skyldigheten att erlägga kommunalutskylder.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *K. G. Karlsson*, *Lyckholm*, *Antonsson*, *Jeansson* i Kalmar, *Knaust*, *Forssman* och *von Hofsten*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

*Ang. befrielse
för brännvins-
försäljnings-
bolag från
kommunal
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

Herr Jeansson i Kalmar yttrade: Herr talman! Då jag är med bland reservanterna vid detta betänkande, så skall jag be att med några ord få motivera min anhängan om bifall till reservationen.

Föreliggande motions ändamål är att hemställa, att riksdagen måtte besluta, att spritbolagen skola fritagas från skyldigheten att erlægga kommunalutskylder. Det är samma yrkande, som i motionsväg framlades förlidet år och då av utskottet avstyrktes med bland annat den motiveringen, att det icke för närvarande vore skäl att besluta något i detta avseende, då hela kommunalskattefrågan låge under utredning, och i denna utredning även ingår att taga under övervägande, att staten skall betala skatt till kommunerna för den rörelse, som staten har i kommunerna. I år har utskottet ansett sig böra tillstyrka bifall till motionen, i vad den avser upphörande av brännvinsförsäljningsbolagens kommunala skattskyldighet.

Samma skäl, som i fjol varit bestämmande för utskottets avslagsyrkande, föreligga även i år. Och därtill lägger jag också ytterligare ett nytt skäl, och det är det, som just nu kommit upp, nämligen den utsikt, som jag hoppas finnes, att få igenom den nya, den så länge omdebatterade nykterhetsreformen, genom vilken all vinhandel och ölförsäljning kommer att läggas under bolag. Därigenom skulle en betydande skatteinkomst berövas kommunerna. Det finns i kommunerna många affärer, som ha drivit handel med vin och öl, och dessa ha haft goda inkomster och sålunda varit goda skatteobjekt. Kommer nu den nya reformen att bli genomförd, skulle även dessa inkomster bli fräntagna kommunerna i beskattningsavseende, och det skulle bli ganska kännbart för kommunerna att få en sådan minskning i sina inkomster. Var och en, som sitter i en kommunalförvaltning, vet väl, huru svårt det är att få debet och kredit att gå ihop, trots att skatterna äro ganska höga. Skulle nu en ytterligare minskning komma, så blir det än värre, och det kommer naturligtvis att bli så, att kommunerna måste stryka en hel del utgifter, som icke äro absolut nödvändiga, men dock kunna vara synnerligen behjärtansvärda. Denna minskning i inkomster kommer särskilt att hårt träffa de medelstora städerna — jag är representant för en sådan — men kommer därjämte att drabba åtskilliga andra.

Oavsett detta skäl, som jag anser bör verka mycket skarpt, och som jag ber kammaren behjärta, så kvarstår emellertid det skäl för avslag å motionen, som framfördes även i fjol, nämligen att den kommunala beskattningsfrågan snart torde vara avgjord.

Jag ber därför kammaren att icke nu fatta beslut i enlighet med motionen eller utskottets förslag, utan att, med anledning av vad jag här anför, avslå motionen och bifalla den av herr K. G. Karlsson m. fl. framburna reservationen.

Herr *Sommelius* instämde häruti.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 53.

Ang. befrielse
för brännvins-
försäljnings-
bolag från
kommunal
skattskyldig-
het.

(Forts.)

Härpå anförde

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Jag hade icke tänkt att försvara utskottets hemställan i föreliggande ärende, men anser mig i alla fall böra säga några ord.

Den föregående ärade talaren har såsom huvudskäl för ett avslag å utskottets hemställan anført, att frågan vore föremål för kommunalskattekommitterades åtgörande, och att man i förväntan på deras förslag icke borde göra något åt saken. Nu förhåller det sig emellertid beträffande denna synpunkt på det sättet, att då frågan var föremål för utskottets behandling förlidet år, lät utskottet genom sin sekreterare göra sig underrättad om, huruvida dessa kommunalskattekommitterade komme att upptaga detta problem till behandling, och utskottet fick härvid det svaret, att kommitterade icke hade för avsikt att taga upp denna fråga till behandling eller till någon som helst undersökning. Jag antar, att denna lilla omständighet har fallit ur minnet på den föregående ärade talaren, ty eljest hade han väl icke åberopat samma skäl, som förra året anfördes, för avslag å motionen. Detta skäl har naturligtvis förlorat hela sitt värde, då det som sagt blivit upplöst, att kommunalskattekommitterade icke tänkt taga upp denna fråga till något skärskådande.

Detta var det egentliga huvudskälet. Så har det också sagts, att det skulle komma att medföra vissa olägenheter för kommunerna och svårigheter att få budgeten att gå ihop, om utskottets förslag här ginge igenom. Ja, jag vill erkänna, att det nog kan uppstå vissa svårigheter härvidlag. Men å andra sidan vill jag säga det, att de bolag, som det här är fråga om, icke äro bolag i vanlig mening, så att man kan på inkomsteen av deras rörelse så att säga beräkna någon stadigvarande vinst eller någon stadigvarande utdelning. Man får lov att komma ihåg, att oktrojen beviljas allenast för tre år i sänder. Detta är en omständighet att beakta, och förresten äro bolagen även i övrigt av en helt annan natur än bolag i allmänhet. Det vore därför oriktigt av kommunerna att basera sina inkomster, sin budget, i huvudsak på dessa bolag.

Nu hör jag icke till dem, som anse, att vi skola gå bröstgränges tillväga, utan att man bör lämna rådrum för en avveckling i detta avseende. Men att man skulle utsträcka tiden så långt, som den ärade motionären föreslagit, nämligen ända till 1935, ha vi icke kunnat vara med om.

Så nämnde herr Jeansson, att det var så många andra skatteobjekt, som komme att gå förlorade, för den händelse förslaget om försäljningsförordning bleve gällande lag. Till det vill jag säga, att det väl ändå är så, att ett nyktert folk har betydligt lättare att bära de bördor, som påvila kommunerna, och med detta förslag har man ju velat åstadkomma en viss nykterhetseffekt. Jag tror också, att det skall ske och att därigenom skola i någon mån och kanske mer än fullväl kompenseras de minskningar i kommu-

nernas inkomster, som uppstå, därigenom att vissa näringsgrenar komma att ändra sin karaktär.

Till sist vill jag framhålla, att då det nu särskilt är fråga om städernas intresse, böra vi dock komma ihåg, att det i allmänhet icke är städerna, som äro hårdast belastade i kommunalskatteavseende, utan att det i regel är landsbygden. Landskommunerna skulle drabbas av en del olägenheter, förorsakade av bolagens verksamhet, och städerna skulle endast ha fördelar därav. Det finnes visserligen också bolag på landsbygden, och jag känner väl till, hur man där ordnat verksamheten för att bereda respektive kommuner viss inkomst. Men alla närliggande kommuner ha samma olägenhet därav, som den kommun, varest bolaget är beläget, men de ha icke någon som helst fördel av bolaget. Även om kammaren bifaller det förslag utskottet framkommit med, är det ändå så, att kommunerna få kommunalskatt av bolagets funktionärer, och denna inkomst är efter min mening tillfyllest för att betäcka de merkostnader för polis, som kunna förorsakas av nämnda bolag.

Då sålunda det huvudskäl, på vilket herr Jeansson stödde sig i sitt avslagsyrkande, nämligen att kommunalskattekommitterade skulle taga saken i övervägande, bortfallit och då de övriga skäl, som av reservanterna anförts, icke synas vara av den betydelse, att man kan ha anledning att gå med på deras förslag, ber jag, på grund av vad jag anför, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Nilsson i Bonarp förenade sig herr *Lingström*.

Herr *Bolander*: Talet om att denna fråga icke alls bråskar, därför att vi ganska snart ha att förvänta en ny kommunalskattelagstiftning, anser jag vara tämligen meningslöst. Jag vågar nämligen göra det påståendet, att nämnda lagstiftning icke alls kommer att beröra den föreliggande frågan, såsom reservanterna velat göra gällande. Deras resonemang synes mig därför vara inkonsekvent och egendomligt. De erkänna bland annat, att det »är att befara, att för vissa mindre eller medelstora kommuner borttagandet av även ifrågavarande inkomst kunde medföra vissa olägenheter.» Herr Jeansson i Kalmar underströk ytterligare, att denna inkomst för vissa kommuner spelar en avsevärd roll. Är det verkligen så, ja, då har utskottet alldeles rätt, när utskottet säger, att hänsynen till denna inkomst »kan bli ett bestämmande motiv för de kommunala myndigheterna att medgiva försäljningsrätts upplåtande». Jag vill härmed ännu en gång framhålla, att, om man medger, att ifrågavarande inkomst har en stor betydelse för kommunerna, det också ur nykterhetssynpunkt är synnerligen angeläget att göra kommunerna ekonomiskt oberoende av densamma. Då man söker göra gällande, att detta är en fråga, som icke har någon nykterhetspolitisk betydelse, vill jag särskilt påpeka, att, även om den icke har samma betydelse som statsmakternas beslut att till statsverket indraga kommunernas andelar i in-

*Ang. befrielse
för brännvins-
försäljnings-
bolag från
kommunal
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

Ang. befrielse för brännvinsförsäljningsbolag från kommunal skattskyldighet. komsten av brännvinshandeln, den dock i viss mån kan jämställas härmed.

(Forts.)

Jag skulle givetvis helst ha sett, att riksdagen hade bifallit min motion i dess helhet. Något hopp om att så skall ske har jag emellertid icke numera, men det är ju klart, att det icke behövt möta några synnerligen stora svårigheter att utreda, hur stor den ersättning bort vara, som i detta fall skolat utgå till de olika kommunerna. Vidare hade det icke behövt möta svårigheter att ordna med utbetalningen av denna ersättning till kommunerna. Det är alldeles uppenbart, att utbetalningen kunnat verkställas i sammanhang med den ersättning, som betalas till kommunerna för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, och därför anser jag, att det varit lämpligt att bestämma tiden till och med 1935, för att dessa båda olika utbetalningar skulle kunnat ske i ett sammanhang.

Jag ber emellertid nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å berörda hemställan; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Ang. riksbankens vinst för år 1916.

Vid föredragning härpå av bankoutskottets memorial, nr 28, angående användande av riksbankens vinst för år 1916 yttrade:

Herr Bogren: Föreliggande memorial har hos rätt många väckt en viss överraskning för att icke säga oro. Bankoutskottet har hemställt, att riksbanken skulle få för egen räkning reservera icke allenast hela vinsten för 1916 utan jämväl tidigare sparade vinstmedel. Redan då redogörelsen för riksbankens verksamhet under år 1916 överlämnades till kammaren, väckte det ett visst uppseende, att bankens vinst för detta år icke utgjort större belopp än 6.490,000 kronor, när man samtidigt läser redogörelserna från landets övriga bankinstitut och finner, att de under nämnda år gjort exceptionellt höga vinster, som satt dem i tillfälle att icke allenast i högst väsentlig mån utöka sina fonder utan samtidigt utdela 10 å 15 % till sina aktieägare. Man måste då göra sig, liksom jag tror, att många gjort, den frågan, hur det egentligen är ställt med den bankpolitik, som för närvarande tillämpas rörande Sveriges riksbank. Man lugnade sig, då man fick bankoutskottets utlåtande, vari föreslogs full ansvarsfrihet för riksbankens förvaltning under ifrågavarande år. Man hade då alla skäl att vara trygg för, att allt var bra, men denna trygghetskänsla har fått en ganska svår törn genom det föreliggande memorialet. Bankoutskottet motiverar nämligen sitt förslag att reservera hela bankvinsten för riksbankens eget behov därmed, att under tiden från den 22 februari till den 26 april de utländska valutor, som riksbanken sitter inne med,

sjunkit så väsentligt i värde, att bankens säkerhet fordrar, att hela vinsten reserveras för att täcka eventuella kursfall under den tiden. Studerar man de officiella kursuppgifterna från de olika länderna, skall man, såvida jag läst rätt, icke kunna finna, att kursfallen varit så enormt stora just under den nämnda tidsperioden. Jag undrar, om icke kurserna befunno sig på samma nivå vid årsskiftet. Denna undran har föranlett mig att ställa en vördsam fråga till bankoutskottet. Då riksbankens räkenskaper för 1916 avslutades för året, hur fördes då de utländska valutor, banken låg inne med? Fördes de upp till bankens självkostnadspris? Fördes de upp till sina så att säga alparinoteringar, eller fördes de upp till de värden, de vid bokslutet hade? Jag menar, att om man då gjorde en reducering av dessa valutor, så är det högst märkvärdigt, att desamma sedan sjunkit så oerhört mycket, att denna exceptionella åtgärd har behövts. Det är intet annat än gott att säga om, att riksbankens vinst reserveras för bankens egna behov. Men man hoppades då, att denna reservation, dessa vinstmedel skulle utöka bankens rörelsekapital. När nu denna summa, 6,490,510 kronor, reserverats för att täcka eventuell förlust på utländska valutor, gör man sig den frågan: Täcker nu denna summa denna förlust? Är förlusten ännu större? Hur stor är förlusten? — Man vill gärna, och jag tror, att riksdagens andra kammare gör klokt däri, fordra klara och tydliga uppgifter från bankoutskottet. Hur är riksbankens ställning rörande dessa utländska valutor; hur stora äro eventuellt förlusterna på dem, som de nu den 26 april beräknades till?

I allmänhet har enligt mitt förmenande riksdagens andra kammare ganska lättvindigt behandlat de frågor, som röra vår bankpolitik. Kammaren har, och det väl med all rätt, hyst odelat förtroende till sitt bankoutskott. Bankoutskottet har sagt, att allt är gott, och att bankpolitiken är den bästa tänkbara; någon rubbning i denna bankpolitik skulle innebära ett bankpolitiskt missgrepp. Så har man förklarat år efter år, då en och annan stämman höjts för att i någon mån, kanske i väsentlig mån, utöka eller om lägga denna bankpolitik. Har då denna bankpolitik lett oss därhän, att sådana åtgärder, som här föreslås, äro absolut nödvändiga, då borde denna bankpolitik få underställas kammarens omprövning. I varje fall anser jag det vara alldeles nödvändigt, att kammaren göres fullt förtrogen med den nuvarande ställningen i riksbanken. Man skyller på kristiden, man skyller på det osedvanliga tillloppet av metallisk kassa och man har därför, som vi veta, vidtagit åtgärder för att förhindra ett alltför stort tillopp av guld till riksbanken. Men det är icke den svenska riksbanken ensam om. En sådan företeelse ha våra andra europeiska riksbanker i ännu högre grad varit utsatta för. De hava haft en osedvanlig stor tillströmning av guld, mycket större till och med än vår riksbank. Kanhända har man till och med begått något misstag i stoppningen av guldtilförseln.

Ja, herr talman, jag har icke något yrkande att göra. Det vare mig fjärran att vilja yrka någon ändring här. Då medlen äro

Ang. riksbankens vinst för år 1916.

(Forts.)

Ang. riksbankens
vinst för
år 1916.
(Forts.)

nödvändiga, måste de också reserveras för banken. Men jag har velat uttala detta som ett litet givakt för andra kammaren att mer än hittills följa riksbankens verksamhet och tänka efter, om den bankpolitik, som här sedan 1897 följts, är den ofelbara, eller om icke någon ändring bör göras i densamma. Framför allt är det viktigt, att kammaren vet, hurudan riksbankens ställning verkligen är.

Herr Kristensson: Herr talman! Med anledning av åtskilliga frågor, som den siste ärade talaren riktade till bankoutskottet, har jag begärt ordet.

Jag vill erinra den ärade talaren om att redan förra året tillät sig bankoutskottet att i motiveringen till sitt memorial rörande det då ifrågavarande årets vinst och om dess användande, för sin del avgiva en liten reservation mot att vinsten det året skulle tagas i anspråk för statsregleringen. I år har emellertid utskottet gått ännu längre, såsom man finner, och anser, att vinsten bör bevaras åt riksbanken för framtida disposition. Det är emellertid ingenting ovanligt, att så sker. Under de senaste 20, 30 åren ha riksdagarna många gånger funnit sig föranlåtna att fatta beslut, liknande det som utskottet här föreslagit.

Orsaken till att utskottet i år föreslagit detta är ju den, att förhållandena på den utländska valutamarknaden äro i så hög grad oberäkneliga. Den föregående ärade talaren framställde den frågan: hur stor var förlusten den 26 april? Jag vill därpå svara, att det är ganska likgiltigt både för utskottet och för kammaren, hur stor förlusten var den 26 april. Under tiden 20—26 april voro växlingarna beträffande de utländska valutakurserna så stora, att de överstego, d. v. s. de sjönko den tiden med mer än hela det belopp, som nu avses att reserveras. Sedan dess ha de stigit igen. Bara detta lilla exempel visar, hur det går i vågor upp och ned, och att det är rätt likgiltigt, hurudan ställningen varit vid ett visst bestämt datum. Jag vill härmed ha sagt, att ingen i utskottet och, jag tror, ingen i Sverige för närvarande kan med bestämdhet säga, huruvida det verkligen för riksbanken blir någon som helst förlust eller icke. Den saken veta vi icke och kunna icke beräkna eller förutspå, ty dessa ting äro oberäkneliga. Men klok omtanke bjuder i alla fall, att dessa medel nu reserveras för riksbankens räkning, då ju den möjligheten alltid föreligger, att, då världskriget skall avvecklas, förhållandena skulle kunna bli sådana, att riksbanken finge avyttra någon större post av sina utländska tillgodohavanden till kurser, som understige inköpsprisen, och förlust sålunda uppkomme.

Jag skall icke, såsom den ärade talaren, ingå på den banklag, som vi nu ha; det kan bli tillfälle därtill i annat sammanhang.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr Jonsson i Hå.

Herr Vahlquist: Herr talman! Den näst föregående talaren gjorde särskilt en fråga, som jag icke hörde, att han fick svar på av

herr Kristensson, och det var den, huruvida nedskrivning skett på de utländska valutorna. Som svar härpå kan jag lugna den ärade talaren med att nedskrivning har skett. Med huru stora belopp anser jag mig ej böra redogöra för.

*Ang. riksbankens vinst för år 1916.
(Forts.)*

Vad nu beträffar bankpolitiken i övrigt, särskilt i vad den rör den sak, som här vidrörts, så vill jag säga herr Bogren, att den bankpolitiken behöver andra kammaren icke vara orolig för, ty riksdagen har ju sina revisörer, och de torde väl taga hand om den och se till att icke någon oriktighet därvidlag sker.

I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Vidare föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension åt förre stationskarlen vid statens järnvägar C. O. Grann jämte en i ämnet väckt motion;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt maskinisten vid mynt- och justeringsverket P. O. Åkerblom;

nr 31, i anledning av väckt motion angående årligt understöd åt poststationsförestånderskan Hilma Henrika Löfroth;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ i lagen den 18 september 1903 angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium; och

nr 35, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om visst bidrag till utgivande av arbetet »Helgeandsholmen och Norrström från äldsta tid till våra dagar».

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande läroverksstadga i avseende å förfarande vid ledigförklarandet av lektorstjänster; och yttrade därvid

Ang. förfarandet vid ledigförklaring av lektorstjänster.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag ber att få tacka utskottet för den välvilliga motiveringen, ehuru utskottet kommit med avslagsyrkande.

Ang. förfaran-
det vid ledig-
förklaring av
lektorstjänster.
(Forts.)

Vad jag närmast avsåg med min motion, var att fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som ägt rum vid åtskilliga av dessa ämneskombinationer. Utskottet har ju efter granskning medgivit, att skälen för en ändring i ämneskombinationerna icke varit tillräckligt vägande åtminstone i ett av de fall, som jag berört i min motion. I likhet med utskottet vill jag hoppas, att då saken nu blivit föremål för uppmärksamhet, man för framtiden skall följa fullt objektiva grunder och icke gå efter andra grunder, än som i gällande författningar avses.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Bolander*, nr 444, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 211, angående omorganisation av fögderiförvaltningen och löne-reglering för tjänstemännen därstädes m. m.;

herr *Molin* i Dombäcksmark, nr 445, i anledning av samma proposition;

herr *O. Nilsson* i Örebro m. fl., nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222, med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk;

herr *Norman m. fl.*, nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 223, angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande;

herrar *Öberg* och *Molin* i Dombäcksmark, nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, angående statsbanebyggnader i Norrland;

herr *Rydén* i Malmö, nr 449, i anledning av sistnämnda proposition;

herr *Nilsson* i Linnås, nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående understöd åt småskolläraren Johan Severin Peterssons änka Thilda Petersson; och

herr *Janson* i Kungsör m. fl., nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län.

Dessa motioner bordlades på begäran.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

ordnande av gemensam tvättinrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till svenska Röda korset för bestridande av utgifter för dess hjälpkommittés byrå i Stockholm;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av reparationsarbeten å strandskoningen utmed Ångermanälvens strand vid Norrlands trängkärs kasernetablissemang i Sollefteå;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda avlöningsförmåner för den vid marinens flygväsende tjänstgörande personalen;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hyresbidrag till lärare vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg jämte en i ämnet väckt motion;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av en svensk kyrka i Kristiania;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av kammarkollegiets arbetskrafter;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa utskylder för det brittiska beskickningshuset i Stockholm;

nr 98, i anledning av väckt motion om ändring i kungl. kunghörelserna angående understöd av statsmedel åt sinnesslöanstalter och epileptikeranstalter den 8 oktober 1915;

nr 99, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av fast anställning eller vissa andra förmåner åt personer, som stadigvarande äro sysselsatta med städning och rengöringsarbete hos statens verk och myndigheter;

nr 100, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fortsättande av längdbanan genom Bohuslän från Skee till Svinesund;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av tre boställshus vid Nässets station å statens järnvägar;

nr 102, i anledning av väckta motioner om anslag till utredning av frågan om anordnande av ångfärjeförbindelse mellan Kalmar och Färjestaden; samt

nr 103, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en ångfärjeförbindelse mellan Göteborg och Fredrikshamn.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 53.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:									
herr	<i>Igel</i>		under 4 dagar fr. o. m. den 3 maj,						
»	<i>Jönsson</i> i Mårdslycke	»	6	»	»	»	5	»	
»	<i>Jönsson</i> i Revinge	»	5	»	»	»	3	»	
»	<i>Lundgren</i> i Vendelsberg	»	9	»	»	»	4	»	och
»	<i>Thore</i>	»	2	»	»	»	3	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.